

SPRÅK *nytt*

UTGITT AV SPRÅKRÅDET

34. årgang 2/2006

På lang sikt

er eit uttrykk alle kjenner. Dessverre har mange teke til å seia *på sikt*, men det gjev dårleg meining, for poenget med uttrykket er nettopp å skilja mellom lang og kort sikt. Altså å sjå eit langt stykke fram, eller å sjå eit kort stykke fram. For *sikt* er berre 'det å sjå'.

Dette er eit fast uttrykk frå kvar-dagsspråket, men overgangen til fagspråket er kort. I vervarselet høyrer me om god sikt, moderat sikt, dårleg sikt. For meteorologar er dette heilt presise og definerte ord, altså *termar*. *God sikt* tyder etter tradisjonelle definisjonar at ein kan sjå opp-til 50 km frå der ein står, *moderat sikt* tyder at ein kan sjå frå 4 til 10 km, og *dårleg sikt* er det når ein berre kan sjå opptil 4 km. *Svært dårleg sikt* er i praksis skodde.

Me kan halda oss til veret og gå vidare til vind. Vind har me alle eit forhold til. Det er eit ord alle kan. Sterk vind og storm har me òg førestellingar om. *Bris* og *kuling* veit dei fleste er nemningar som dreiar seg

om vind. Men på eit eller anna punkt blir presisjonen og nyanseringa så fin at orda for folk flest meir og meir misser innhaldet sitt. I fagspråket går skalaen frå *stille* til *orkan*. Og farten kan målast i *knop*, som er det same som ei nautisk mil (1852 m) pr. time. Vindstyrken kan opp-gjevast med vitskapleg presisjon som *meter i sekundet*, *sekundmeter*, om ein vil. Så kjem skalaen: flau vind, svak vind; lett bris, laber bris, frisk bris; liten kuling, stiv kuling, sterk kuling; liten storm, full storm, sterk storm, og til sist – orkan. Alle orda på skalaen har sin presise definisjon. Dei fleste har nok høyrt orda, men berre dei som kan gjera greie for definisjonen, kan orda som *fagord*.

På lang sikt? På lang sikt ville det vera katastrofalt for norsk språk – *katastrofe* er i denne samanhengen det presise ordet – dersom me ikkje i åra som kjem, blir i stand til å halda oppe eit visst nivå når det gjeld ord-spesialisering og fagspråk.

Sylfest Jomhum

INNHALD 2/2006

1 Finn du ikkje ordet, er det ikkje sikkert at språket har skulda!	28 Fagspråkstrategien til Noregs handelshøgskole
5 Fag, fagmenneske og fagspråk	32 Brannfaglig terminologi
8 Hva er terminologi?	35 Om å oversette OpenOffice.org
13 Nyare terminologiarbeid i Noreg	38 <i>Bremseklaffer</i> eller <i>flaps</i> ?
19 Skjær i sjøen under oversettelse av romanen <i>Trawler</i>	42 Nyord
24 Terminologi og fagspråk i <i>Standard Norges</i> perspektiv	43 Språkspørsmål

Finn du ikkje ordet, er det ikkje sikkert at språket har skulda!

Språkrådet og arbeidet med terminologi og fagspråk
– status og planar

JAN HOEL

IANDRE ARTIKLAR i dette heftet er det gjort greie for kva *terminologi* og *fagspråk* er. Eg nøyer meg difor med å seie at fagspråk er sakprosa nytta i fagleg samanheng, og at om ein ser på fagspråk som ertesuppe som samlar og nærer fagmiljø, så er terminologien ertene. Utan terminologi blir det ikkje noko fagspråk. Ein god del termar slår rot i allmennspråket, riktig nok med svekt presisjon. Fagterminologi er difor ei av dei viktigaste kjeldene for fornying av ordforrådet vårt. Eit godt døme er moderne dataterminologi som vi alle må lære oss.

I dette heftet er det òg ein artikkel som m.a. kort omtalar noko av det Norsk språkråd utretta på dette området i levetida si i åra 1972–2004. Eg lét difor fortida liggje her, men slår fast at etterfølgjarinstitusjonen Språkrådet erver røynsle og oppgaver på området. I staden skal eg sjå på kva den gamle og den nye institusjonen har gjort på dette feltet dei to siste åra, og på planane for åra som kjem.

Korleis fyller eit tomrom?

Stiftinga Rådet for teknisk terminologi (RTT) var nasjonalt terminologiorgan i Noreg fram til seinhausten 2001. Rådet gjorde gjennom mange år ein stor innsats for norsk terminologi og fagspråk,

ikkje minst kjenner mange dei fagordbøkene som RTT gav ut, ca. 70 i alt.

Sommaren 2002 oppnemnde styret i det dåverande Norsk språkråd ei nasjonal referansegruppe for terminologiarbeid som skulle vareta norsk fagspråk i tomrommet etter RTT. Grappa fekk avløyning ved årsskiftet 2004–2005 då styret i Språkrådet oppnemnde *Språkrådets faggruppe for terminologi og fagspråk* («terminologigrappa»). Den førstnemnde grappa rakk m.a. å få gjennomført ei spørjeundersøking på forsommaren 2004 og å skipe til ein strategikonferanse¹ i oktober same året. Den sistnemnde grappa fekk i oppgave å følgje opp konklusjonane i undersøkinga og konferanserapporten.

Spørjeundersøkinga

Undersøkinga vart gjennomført for Språkrådet av den nasjonale standardiseringsorganisasjonen Standard Norge. Etter ei innleiande kartlegging av personar og verksemder som arbeider med terminologi i Noreg, vart dei spurde om behov, ønske og haldningar på området. Det var stor semje om at fagkommunikasjon må vere på norsk i Noreg, ikkje på engelsk. Behovet for effektive, nettbaserte termdatabasar var stort, og dei aller fleste meinte at det offentlege har eit særskilt ansvar for å

finansiere slike basar. Mange ønske kurs eller anna opplæring i terminologi og praktisk terminologiarbeid.

Dei fleste meinte at ein norsk språkpolitikk må utarbeidast og setjast ut i livet også på det terminologiske og fagspråklege området. Språkrådet vart for det meste tiltenkt ei samordnande og haldningsskapande nøkkelrolle som må gå ut på m.a. å fastsetje og iverksetje overordna retningslinjer i tråd med språkpolitikken. Mange meinte at det dessutan trengst eitt eller fleire terminologiske senter («lokomotiv») som kan samarbeide med fagmiljøa om praktisk utvikling, innsamling og registrering av terminologi.

Terminologigruppa til Språkrådet

Med undersøkinga og konferansen som bakteppe sette den nyoppretta terminologigruppa i gang arbeidet sitt i 2005. Ho byrja med å utforme eit mandat for arbeidet, med denne overgripande «visjonen»:

Gruppa er ei fagleg rådgjevande referansegruppe for Språkrådet på området norsk terminologi og fagspråk. Gruppa har til oppgåve å hjelpe styret og sekretariatet til å utforma og gjennomføra ein strategi for å utvikla og styrkja norsk som fagspråk og for å fremja fagkommunikasjon på norsk.

Gruppa skal ikkje sjølv drive med praktisk terminologiarbeid, men stimulere til slikt arbeid og til annan aktivitet knytt til terminologi- og fagspråkfeltet. Den viktigaste innsatsen har vore å knyte kontakt med ulike miljø, byggje opp nettverk med andre institusjonar og skape merksemd kring fagfeltet. I tillegg til å gje ut den førnemnde konferanserapporten har gruppa

- skipa til ein konferanse i Bergen i november 2005 i samarbeid med Noregs handelshøgskole og Aksis/Unifob ved Universitetet i Bergen²
- teke på seg norsk leiarskap i den nordiske samanslutninga *Nordterm* for tidsrommet juni 2005–juni 2007 og dermed ansvaret for å skipe til Nordterm-dagane i Noreg i juni 2007
- sett i gang omsetjing til norsk av ei innføring i terminologiarbeid, *Guide to Terminology* (trykt norsk utgåve blir ferdig til sommaren)

I forlenginga av verksemda til gruppa har sekretariatet i Språkrådet samarbeidd med heimlege og nordiske miljø om m.a.

- norsk digitalfjernsynsterminologi (med Noregs televisjon og Elektroteknikkbransjen)
- brannfagleg terminologi (med Kollegiet for brannfaglig terminologi)
- revisjon av Nordterms terminologistandard *Terminologi for terminologi på nordisk* (med Standard Norge og Nordterm)
- revisjon av den norske teksten på dei nyutforma vevsidene til Nordterm

Terminologigruppa har hatt desse sju medlemene:

Bjørn Buan, Sintef helseregister og klassifisering

Jan Hoel, Språkrådet (leiar)

Knut Jonassen, Standard Norge

Johan Myking, Nordisk institutt, Universitetet i Bergen

Jorunn Danielsen Newth, Opera Software Norge

Cecilie Ovrum, EØS-sekretariatet, Utanriksdepartementet

Sissel Rike, Institutt for omsetjing og fagspråk, Høgskolen i Agder

Framtida

Når desse linjene blir lesne, er terminologigruppa oppløyst. Språkrådet har fått ei ny ytre organisering med fleire, mindre «fagråd». Terminologi og fagspråk er ansvarsområdet til eit av dei. Arbeidet til terminologigruppa blir vidareført der, i det store og heile med dei same måla.

Språkrådet la i oktober 2005 fram eit «strategidokument» med framlegg om ein framtidig norsk språkpolitikk³ og tilhøyrande tiltak på viktige innsatsområde. Norsk terminologi og fagspråk får mykje merksemd i dokumentet og blir utførleg diskutert i eit eige kapittel (kap. 11 *Presist fagspråk – eit avgjerande vilkår*, s. 138–151). Terminologi på norsk er fleire stader framheva som eit nøkkelvilkår for at norsk språk skal kunne stå imot trykket frå engelsk og overleve fram mot neste hundreårsskifte (sidetala viser til nettversjonen av dokumentet):

[...] Norsk må også bli det naturlege valet i alle situasjonar der det ikkje er nødvendig å bruke framandspråk.

Eit avgjerande vilkår for at ein slik politikk skal lykkast, er at det finst oppdatert norsk terminologi tilgjengeleg på alle fagområde. Slik terminologi gjer fagleg kommunikasjon på norsk mogleg. [...] (s. 4)

Det blir òg lagt stor vekt på at eit norsk fagspråk best fremjar forståing og omgrepsutvikling i læringssituasjonar og er ein føresetnad for forståeleg og demokratisk kunnskapsformidling og kommunikasjon i yrkes- og samfunnsliv:

[...] Ein annan grunn til at studentane må tileigna seg det norske fagspråket, er denne: God yrkesutøving etter at

studia er avslutta, krev at dei kan formidla kunnskapane sine på norsk. [...] (s. 5)

Eit siste sitat peiker på at ei kraftig opprusting av arbeid med norsk terminologi og fagspråk er naudsynt for at norsk språk skal overleve som fullverdig bruksspråk i framtida. Ansvar for opprustinga blir lagt på «samfunnet», som nok i stor grad må lesast som «det offentlege»:

Skal norsk bli brukt på alle område i samfunnet også i framtida, er vi avhengige av at det finst norsk terminologi og eit levande norsk fagspråk som kan fungera ved sida av det engelske på alle fagområde. Her er det nødvendig med ei vesentleg styrking av innsatsen frå samfunnet si side. [...] (s. 7)

Dei sju framlegga til språkpolitiske tiltak på området *terminologi og fagspråk* står til slutt i kapittel 11. Eg gjev att det første her:

1 Språkrådet må gjerast til eit overordna, nasjonalt samordningsorgan med sterk kompetanse i fagspråk og terminologi og brei kontaktflate mot samfunnet, nasjonalt så vel som internasjonalt. Det må utviklast forpliktande samarbeidsformer for fagspråkleg kvalitetssikring mellom ulike fagdepartement, direktorat og andre offentlege instansar. (s. 149)

Det er mykje som må gjerast før Språkrådet har fylt tomrommet etter RTT og oppfylt alle dei gode føremåla i strategidokumentet. Om alle krefter dreg i same retninga, treng vi kanskje ikkje lenger å leite etter nokon å skulde på om nokre år, for vi må håpe at vi då alltid vil finne ord på morsmalet vårt for det vi ønskjer å uttrykkje!

Framh. s. 45

Terminologiinstitusjoner og -foreninger i Norden og Europa for øvrig

Nordterm

<http://www.nordterm.net>

NB! Her er det lenker til vevsidene til nordiske institusjoner.

Infoterm (Internasjonalt informasjonssenter for terminologi)

<http://www.infoterm.info>

Den europeiske terminologiforening (EAFI)

<http://eafi.struktur.ee>

TermNet (Det internasjonale terminologinettverk)

<http://linux.termnet.org>

Terminologidatabaser

Utenriksdepartementets EØS-EU-base

<http://decentius.hit.uib.no/udbase/home.html?page>

Svensk dataordliste

<http://www.nada.kth.se/dataterm>

Termdatabasen til Rådet for Den europeiske union

<http://tis.consilium.eu.int/utfwebtis/frames/introfsEN.htm>

Meteorologileksikon

http://met.no/met/met_lex/index.html

Europakommisjonens flerspråklige termdatabase

<http://europa.eu.int/eurodicautom/Controller>

NB! En ny felles database 'IATE' vil snart bli fritt tilgjengelig.

Fiskenavn på fem språk

<http://www.geocities.com/chappleby/fiskenavn.htm>

Miljøterminologi (Standard Norge)

<http://www.standard.no/imaker.exe?id=1026&visdybde=1&aktiv=1026>

Sjødyr og fisk på ti språk

<http://www.hafro.is/ordabok>

Maritim ordliste – norsk

<http://www.maritimstart.com/maritimordliste.shtml>

Brannfaglig terminologi

<http://www.nblf.no/faguttrykk.asp>

Geoleksi

<http://alun.uio.no/geomus/leksi>

Dataterminologi

<http://i18n.skolelinux.no/nb>

<http://www.pcworld.no/>

Generell kanadisk termbase

<http://www.olf.gouv.qc.ca/ressources/gdt.html>

Fag, fagmenneske og fagspråk

TORODD KINN

DET VERT SAGT at vi lever i informasjonssjalsalderen, og i flaumen av meir eller mindre nyttig informasjon freistar vi å byggje eit kunnskapssamfunn. Medan informasjonen kan finnast så mange stader, er kunnskapen å finne hos menneska. Skal vi byggje kunnskapssamfunnet, må den einskilde tileigne seg fagkunnskap, og iallfall i teoretiske fag går det meste av læringa føre seg språkvegen. Vi nyttar språk når vi lærer og underviser, når vi forskar og formidlar, og dette språket er i ymsande grad fagleg.

Fagkommunikasjon

Fagspråk er berre i svært avgrensa grad eigne språkssystem, men er derimot eigne former for språkbruk. Fagspråka nyttar same lydar, rettskriving og grammatikk som allmennspråket. Men i ordtilfanget finn vi ein skilnad: Attåt ord frå allmennspråket har fagspråka eit tillegg, nemleg fagterminologi. Denne skilnaden rører ved språkssystemet, men grunnen til at han finst, ligg i språkbruken. Fenomenet fagspråk lét seg nok best forstå ut frå dei situasjonane der det vert nytta.

Det mest typiske dømet på fagspråk har vi der fagfolk skriv eller snakkar om eit emne frå det fagområdet som dei er ekspertar på, og der teksten er retta til andre fagfolk på det same feltet. Her er den vitskaplege artikkelen

og konferanseinnlegget døme på viktige sjanrar, høvesvis ein skriftleg og ein munnleg. Men fagspråk har vi òg der ekspertane rettar seg til lekfolk, som i populærvitskaplege tekstar, eller til elevar og studentar, som i lærebøker og førelesingar. Å lære seg å nytte fagspråk er ein del av det å lære eit fag, og dermed høyrer fagtekstar for elevar og studentar òg med i den fagspråklege heilskapen.

Presisjon

Å tileigne seg fagkunnskap inneber å utvikle ei djupare og meir finmaska forståing av fenomenen på det aktuelle fagområdet, av korleis elementa fungerer og heng saman. For å kunne snakke presist om dette treng ekspertane ein fagterminologi. Her er eit utdrag om såkalla DNA-replikasjon frå ei lærebok for vidaregåande skule:

I cellekjernen ... finst det ei mengd med frie nukleotid som ikkje er bundne til noka nukleotidkjede. Desse vil no binde seg til dei «ledige» basane på nukleotidkjedene. Nukleotid med adenin vil alltid binde seg til tymin på nukleotidkjedene, og tymin vil alltid binde seg til adenin. Sameleis vil cytosin alltid binde seg til guanin, og guanin vil binde seg til cytosin. (Soldal 1996:139)

Her er det fleire termar som er ufor-

ståelege for dei som ikkje har temmeleg god kjemisk og biologisk fagkunnskap, t.d. *nukleotid*, *adenin* og *cytosin*. I sitatet knyter forfattaren termane saman og formidlar informasjon som skal hjelpe elevane til å byggje opp sin eigen kunnskap om emnet. I ein vitenskapleg artikkel kan forfattaren ta for gitt at lesarane forstår terminologien, for dei fleste av dei er òg ekspertar.

Varsemd

Fagleg forsvarleg språkbruk krev ikkje berre presisjon. Ofte må eksperten formulere seg varsamt, ikkje minst når forskingsresultat skal presenterast. Det kan vere mykje tvil knytt til korleis resultatata skal tolkast, og kva slutningar ein kan trekkje av dei. Her er ein passus frå ein medisinartikkel:

Den totale komplikasjonsraten synes å ligge høyere i vår studie enn det som publiseres i de fleste serier (11). Spesielt synes infeksjonsraten på 7 % (11/154) å kreve en grundig evaluering. En postoperativ kontrollrutine med fysisk evaluering av den enkelte pasient er klart overlegen en praksis med kun telefonhenvendelse eller spørreskjema. Dette kan i det minste forklare noe når det gjelder våre høye tall. (nomed05)

(Referansen «nomed05» syner til ein artikkel i tekstkorpuset til prosjektet Kulturell identitet i akademisk prosa (KIAP), sjå nedanfor.) Her er det fleire såkalla garderingar: *synes*, *de fleste*, *i det minste* ... *noe*. Forfatarane er varsame i drøftinga si her, og dette er eit typisk trekk ved vitenskapleg språkbruk.

Abstraksjon og generalisering

Fagspråk er ofte abstrakt og generell

språkbruk. Mange fagtekstar er abstrakte i den forstand at dei handlar om fenomen som vi ikkje kan ta og kjenne på, som t.d. 'inflasjon' og 'integrasjon'. Men dessutan er fagtekstar ofte generelle i den forstand at dei ikkje handlar om spesifikke objekt eller hendingar, men om objekttypar og hendingstypar. Dette sitatet frå medisin er typisk:

HPV-gensekvenser kan påvises i infisert vev med metoder der man bruker amplifikasjon eller hybridiseringsteknikker. Av disse er polymerasekjedereaksjon (PCR) den mest sensitive og mest anvendte metoden for å påvise HPV-infeksjon. Bestemte gensekvenser blir mangfoldiggjort (amplifisert) til flere millioner nye kopier ... (nomed19)

Her er det tale om metodar for å påvise ein viss type infeksjon og ikkje om spesifikke situasjonar der medisinarar nyttar metodane. Dette finn vi svært mykje av i fagspråk. Difor er fagspråk kjenneteikna av mykje bruk av passiv (her: *kan påvises*, *blir mangfoldiggjort*), nominaliseringar (substantiv danna av verb, her: *amplifikasjon*, *hybridisering*) og ubestemte pronomen (her: *man*). Slike språklege middel gjer det lettare å generalisere og utelate informasjon som gjeld spesifikke hendingar, som t.d. kven som utfører handlingane.

Forfatarfråvær?

Mellom anna på grunn av språktrekk som passiv og nominalisering har det vore vanleg å oppfatte fagspråk, og særleg vitenskapleg språk, som upersonleg. Eit sitat som det følgjande ser ut til å støtte ei slik oppfatning. Her skriv forfatarane om spesifikke medisinske inngrep ved sitt eige sjukehus.

166 pasienter ... ble operert for lyskebrokk ved dagkirurgisk enhet i 1996. Generell anestesi eller spinalanestesi ble anvendt ut fra pasientenes preferanse. Hos seks pasienter ble det utført bilateral operasjon, slik at det totalt sett ble operert 172 lyskebrokk. (nomed05)

Vi legg merke til at dei nyttar passive og ikkje aktive setningar, t.d. «166 pasienter ble operert», og ikkje «Vi opererte 166 pasienter». Men vi skal vere varsame med å kritisere dette som upersonleg språkbruk. Pronomenet *vi* har svært tøyelig referanse. Hadde forfattarane brukt det, kunne det ha vorte oppfatta som 'vi forfattarane'. Men det var temmeleg sikkert andre med på operasjonane, og det er lite truleg at alle dei tre forfattarane var med på alle inngrepa. Dømet ovanfor er frå den delen av artikkelen der forfattarane presenterer materiale og metode. I innleiinga er dei meir personlege:

Hovedmålet med vår undersøkelse var å bestemme våre egne residiv-rater. Vi benyttet oss av intervju og en fysisk undersøkelse av pasientene. Således ville vi kunne sammenlikne sensitiviteten til de to forskjellige undersøkelsesmetodene med tanke på residivrate. (nomed05)

Her skriv dei om seg sjølve som forskarar og om kva dei gjorde i forskinga. Det er klart kven det er tale om, og det fell meir naturleg å bruke *vi*-forma. Avhengig av samanhengen kan altså fagtekstforfattarar tillate seg å vere synlege i teksten sin. Forfattarnærvar er mellom hovudtemaa for forskingsprosjektet Kulturell identitet i akademisk prosa (KIAP), og det same er tekstleg samspel med lesaren, sjå

<http://kiap.aksis.uib.no> og Fløttum, Dahl og Kinn (under utgiving).

Samspel med lesaren

Kva med lesarane, vert dei trekte med? Det varierer sterkt mellom sjangrane og faga. I lærebøker er det vanleg å vende seg til lesaren med spørsmål og oppgåver, og pronomenet *du* førekjem nokså ofte. Eit anna verkemiddel er inklusivt *vi*, som femner om 'du'. Forfattaren og lesaren vert då omtalte som eit fellesskap. Her er eit døme:

Når vi skal lære om eigenarten til ulike biotopar i lokalmiljøet, er det viktig at vi reiser ut i naturen og sjølve studerer biotopane. Vi kan undersøke kva planter og dyr som finst i biotopen, og kor mykje det er av kvar art. Vi kan også måle dei ikkje-levande faktorane som klima, lysforhold, jordbotnforhold eller vasskvalitet, ... (Soldal 1996: 308)

Når han bruker det inklusive *vi*-et her, unngår lærebokforfattaren å nytte *du*-forma. Dermed unngår han òg å skilje mellom seg og eleven, og det skeive makt- og kunnskapsforholdet mellom eksperten og eleven vert ikkje så påtrengjande. Men bruk av inklusivt *vi* er ikkje avgrensa til lærebøker; vi finn det òg i vitskapelege artiklar. Her er eit døme frå økonomi:

Utvalget ble tilfeldig delt inn i fem like store undergrupper. De oppgitte skattebeløpene var 500, 1 000, 2 000, 3 000 eller 5 000 kroner, hvor personer i samme underutvalg fikk oppgitt det samme skattebeløpet. Fra tabell 1 ser vi at utvalget består av 49 % menn, og gjennomsnittlig alder er 42 år. (noecon24)

Forts. s. 47

Hva er terminologi?

HÅVARD HJULSTAD

DET KAN VÆRE naturlig å starte med en «advarsel»: Det fins ulike måter å beskrive terminologi på. Som for mange fag og vitenskaper er det ulike skoler. Jeg har valgt å holde meg til én måte å beskrive terminologi på. Jeg sier på ingen måte at dette er den eneste rette, men det er ganske vanlig i Norden å holde seg til denne skolen, som ofte kalles «wienerskolen» eller «Wüsters lære». Nå var det slett ikke Eugen Wüster i 1930-åras Wien som fant på det jeg skriver om her. Røttene går langt tilbake. En pleier å regne Aristoteles som en av terminologiens forfedre.

Men det var Eugen Wüster som var en direkte årsak til at den internasjonale standardiseringskomiteen for terminologi ble etablert i 1936, med den følge at metodene fikk bred internasjonal støtte og utbredelse. Komiteen eksisterer stadig: ISO/TC 37 «Terminologi og andre språk- og innholdsressurser». Sekretariatet er fremdeles i Wien.

Terminologi¹ – Terminologi² – Terminologi³

Mens en større allmennordbok ville ha ett oppslag med kanskje tre definisjoner eller forklaringer på *terminologi*, har «terminologiens terminologi» i det minste to – og ofte tre – oppslag med term og definisjon. Dette berører selve kjernen i terminologilæren: én term har

én betydning, men ulike betydninger kan ha samme term. Det blir nok klarere om en leser videre.

De tre «betydningene» som alle kan ha termen *terminologi*, er:

1 lære om teori og metode knyttet til begreper, begrepsrelasjoner, definisjoner og termer

2 oppsett av termer innenfor et fag eller emne, f.eks. *fysikkterminologi* eller *sykkelpedalens terminologi*

3 arbeid med termer, definisjoner og terminologiske ordbøker

Denne artikkelen dreier seg mest om *terminologi¹* og litt om *terminologi³*.

Gjenstander, referenter og begreper

Vi er omgitt av utallige gjenstander. «Kopp» er ikke en gjenstand, men den konkrete kaffekoppen du holder i handa, til forskjell fra de tusener av andre kaffekopper som ser akkurat like ut, og til forskjell fra millioner av ulike kaffekopper. Gjenstander kan også være abstrakte, som for eksempel politiske ideologier. Gjenstander kan være sammensatte eller udelelige. Det kan være alt fra Nord-Europa til et hydrogenatom.

Gjenstander kalles gjerne *referenter* i terminologien. De er viktige, men i grunnen begynner terminologien der referentene slutter. Det er i beskrivelsen og systematiseringen av referentene at terminologien starter.

For å beskrive referentene bruker en *kjennetegn*. Det kan være hva referentene er laget av eller består av, hva de brukes til, hvordan de ser ut, osv. Og idet vi begynner å beskrive referentene, blir de abstraksjoner som kan grupperes etter hvor mange slike kjennetegn de har felles. Da blir de *begreper*.

Noen referenter er enkeltstående. En snakker da om *individualbegreper*. Det er bare ett «Eiffeltårnet» eller én «planeten Jupiter». Selv om det nok er mange «personalkontoret», regnes også slike ting som individualbegreper.

Men langt de fleste begreper er *allmennbegreper*. Kortversjonen av det jeg prøver å få fram i denne artikkelen, er dette: For å snakke eller skrive om en gruppe referenter med felles kjennetegn benytter vi termer knyttet til definerte allmennbegreper.

I dette ligger også hele formålet med terminologi: å lette den fagspråklige kommunikasjonen ved at alle er enige om hva en snakker om.

Begreper og begrepssystemer

Jeg nevnte *kjennetegn* ovenfor. Alle referenter har mange kjennetegn. For eksempel kan både et tre og en sykkel ha kjennetegn som «konkret gjenstand», «hard» og «grønn». Så disse kjennetegnene er ikke velegnet til å skille sykler fra trær. Da trenger en å finne aktuelle *atskillende kjennetegn*. Det er kjennetegn som hver for seg eller sammen med andre kjennetegn skiller ett

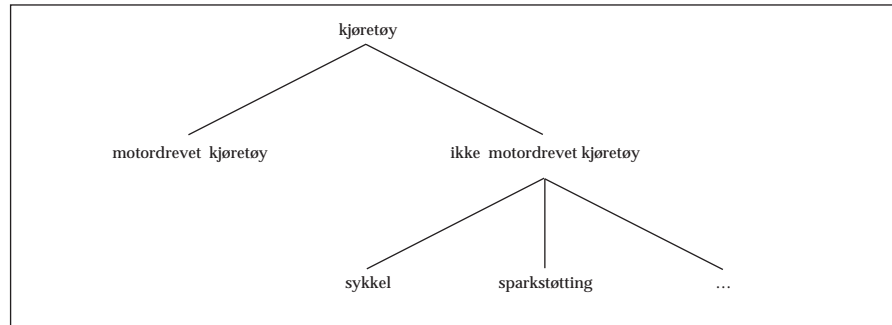
begrep fra et annet. En skiller ikke en stemorsblomst fra en løvetann ved å fortelle at stemorsblomsten har rot, grønne blader og blomst. Selv om det er korrekt, hjelper det ikke noe.

Arbeid med terminologien for et fagområde starter med begrepene og begrepssystemene. En begynner med å bestemme seg for det ytre omfanget av fagområdet. Så tar en det for seg og deler det opp etter fagområdets egen struktur i sine enkelte deler og delers deler: fagområdets *begreper*. Egentlig trenger en ikke termene i det hele tatt i denne prosessen. En trenger bare måter å identifisere og beskrive begrepene på. Denne delen av terminologien er i prinsippet uavhengig av språk. Så skjer da også mye av terminologiarbeidet i internasjonale fora.

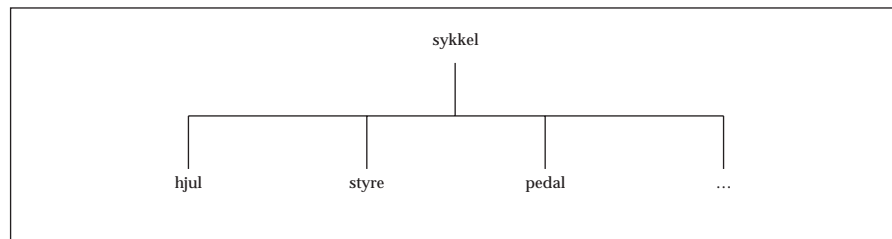
Også i neste skritt av prosessen kunne en greie seg uten termene. Da setter en opp relasjoner mellom begrepene. Det er fast definerte *begrepsrelasjoner* mellom «kjøretøy» og «sykkel» og mellom «sykkel» og «pedal». (Men det ville vært mye mer komplisert å snakke om disse tingene uten å bruke termene, så også resten av beskrivelsen av terminologi er vesentlig.)

Når en har fastslått relasjonene mellom de begrepene en ønsker å ta for seg, kombinerer en dem i *begrepssystemer*. Ofte er det hensiktsmessig å tegne opp *begrepsdiagrammer* for å illustrere relasjonene. To enkle begrepsdiagrammer er vist i figur 1 og figur 2 øverst på side 6.

De to vanligste formene for begrepssystemer er *generisk begrepssystem* og *partitivt begrepssystem*. I det generiske systemet er alle begrepene på et lavere nivå *typer* av relaterte begreper

Figur 1 Et *generisk* begrepssystem

Figur 2 Et *partitivt* begrepssystem

på høyere nivå. I det partitive systemet er begrepene på et lavere nivå *deler* av relaterte begreper på et høyere nivå. Ser en på kjennetegnene, er det også noe å merke seg med de generiske begrepssystemene: Alle kjennetegn «arves» nedover i systemet. Alt som er sant for et begrep høyere oppe i systemet, er også sant for relaterte begreper lavere nede i systemet. De lavere begrepene trenger imidlertid noen kjennetegn i tillegg. Når vi nedenfor kommer til definisjonene, vil en se direkte nytteverdi av disse begrepssystemene.

Det er også andre begrepsrelasjoner. Enkelte lærebøker setter opp en lang rekke, mens andre beskrivelser nøyer seg med å nevne *assosiative begrepsrelasjoner* som en gruppe. Det kan

for eksempel være relasjonen mellom «baker» og «brød», mellom «tre» og «papir» og mellom «blyant» og «skrivning». Illustrert i et begrepssystem er det vanlig å sette opp slike begreper med piler mellom. Noen ganger har pilen en opplagt retning, for eksempel «tre» → «papir», mens det andre ganger er naturlig å bruke en toveis pil: «høne» ↔ «egg» (for hva kom vel først ...?).

Ordartikler – begrepsartikler

Mens en allmennordbok tar sitt utgangspunkt i ord og uttrykk, bygger den terminologiske ordboka på begrepet som utgangspunkt. Om en benytter symbolet ● for termer eller ord i ordboka, ◆ for betydninger eller begreper (gjerne uttrykt i definisjoner) og tall for

å angi språk, kan en illustrere forskjell-
en slik:

Tospråklig allmennordbok:

●1 → ◆ → ●2.

Firespråklig terminologisk ordbok:

◆ → ●1, ●2, ●3, ●4.

Om oppslagsordet betyr to ulike ting,
blir den allmennspråklige ordboka slik:

●1 → ◆ → ●2; ◆ → ●2, mens den terminolo-
giske ordboka får to separate be-
grepsartikler med hvert sitt sett

●1, ●2, ●3, ●4.

Allmennordbøker er nesten alltid ord-
net alfabetisk på utgangsspråket. Ter-
minologiske ordbøker kan være ord-
net alfabetisk på ett av språkene.
Termene på det språket blir da som
regel satt opp først i artikkelen, ofte
fulgt av definisjon og termer på andre
språk. Men terminologiske ordbøker
kan også ordnes systematisk slik at
begreper som logisk hører sammen, kan
gjenfinnes i nærheten av hverandre.

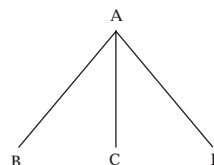
Måten en behandler *synonymer* på, er
også litt forskjellig i allmennordbøker
og terminologiske ordbøker. I termin-
ologien er *synonymer* termer på ett
språk som kan benyttes som betegnelse
for samme begrep, mens allmennord-
boka fører opp synonymer i helt sepa-
rate ordartikler.

Definisjoner

Begreper med sine kjennetegn og sine
relasjoner er heller uhåndterlige i en
ordbok. Men nettopp disse elementene
er det som utgjør grunnlaget for termi-
nologiske definisjoner. Ved hjelp av et
begrepsdiagram og aktuelle atskillen-
de kjennetegn kan en som regel svært

enkelt utforme definisjonene.

De vanligste definisjonene, *innholds-
definisjonene*, er like enkle som bildet
av et generisk begrepssystem:

B defineres som «A som har kjenne-
tegn x og y som skiller det fra C og D».
En behøver ikke skille B fra katter og
gravemaskiner, en behøver bare å skille
B fra andre begreper med samme felles
overbegrep. Ideelt sett skal ikke defini-
sjoner inneholde mer enn det. Defini-
sjonen skal ikke inneholde alt som er
«kjekt å vite» om begrepet, bare det som
atskiller det fra andre begreper.

Et nyttig hjelpemiddel til å kontrol-
lere om en definisjon er korrekt, er en
substitusjonsprøve. Siden definisjonen
uttrykker hva begrepet er, kan en nes-
ten lage en matematisk formel: «term
= definisjon». Hver gang en da støter
på termen i en tekst, skal en kunne
bytte ut termen med definisjonen og få
samme «svar». I alle fall skal ikke
resultatet være misvisende.

Termene

Selve *termen* er det siste en bryr seg
om i terminologien. En pleier å gjøre
det slik i beskrivelser av dette faget
nettopp for å understreke at det er
begrepene og begrepsrelasjonene som
kommer først. Termene blir ofte kalt
«merkelapper» på begrepene. De er
mer eller mindre tilfeldige tekststreng-
er som egentlig ikke betyr noen ting.

Selvsagt er denne beskrivelsen satt

på spissen. Og selvsagt er også termene vesentlige. Uten termene hadde det ikke vært noen nytte i å beskrive og systematisere begrepene. Det er termene som gjør oss i stand til å bruke begrepene i fagspråklig kommunikasjon. Alle bør bruke samme term om ett og samme begrep. Og samtidig er det ikke noe problem at noen snakker om «begrep», andre om «omgrep» og atter andre om «concept», så lenge en har bestemt seg for at disse termene står for samme begrep.

Valg av termer er ofte en vanskelig del av et terminologiprojekt. En kan snakke lenge og vel om termer som «tilfeldige merkelapper», men likevel kan det være vrient å få fagfolk til å enes.

En term kan være et enkelt usammensatt ord, et sammensatt ord eller flere ord som henger sammen i et uttrykk. Termer er ofte substantiver eller substantiviske uttrykk, men de kan

være av de fleste ordklasser. En kan derfor ikke se på overflaten om et ord eller uttrykk er en term eller ikke. Et uttrykk er en term fordi noen har bestemt seg for at det er en term og har knyttet det til et definert begrep.

Det er satt opp ulike kriterier for hva som er gode eller dårlige termer. Kriteriene er imidlertid ikke på noen måte entydige. Ett kriterium er at en term bør være brukt i fagmiljøet, et annet at den må være språklig korrekt og tilpasset ens eget språk. Så når en ønsker å fornorske terminologien på et fagområde, får en ikke entydig hjelp fra terminologien. Terminologen kan si at det er noen grunner for å velge «interface» og andre grunner for å velge «grensesnitt». Men terminologen kan hjelpe til med å sette navn på grunnene og systematisere argumentene. Til sjuende og sist er det i alle fall brukerne som må velge hva de skal bruke.

Norskfaget i framtida

Rapporten *Framtidas norskfag – språk og kultur i eit flerkulturelt samfunn* ble overlevert Kunnskapsdepartementet 12. januar. Rapporten er laget av en arbeidsgruppe som ble oppnevnt av Utdannings- og forskningsdepartementet i april 2005.

Målet med rapporten har vært å få en helhetlig vurdering av norskfaget i framtida i lys av de utfordringene et flerkulturelt samfunn skaper. I rapporten blir det stilt spørsmål som: Hva er norskfagets rolle i et flerkulturelt samfunn? Er én læreplan nok? Hva er utfordringen for lærerutdanningen? Hvordan kan en utvikle de grunnlegg-

ende ferdighetene i norsk og andre fag?

Rapporten er inndelt i fire hovedkapitler. Den kommer med i alt 27 anbefalinger til framtidens norskfag, blant annet denne:

Norskfaget har ei særegen rolle i skolens fagtilbod fordi norskkompetansen er så viktig for personlegdom, læring og samfunnsdeltaking. Uavhengig av språkleg og kulturell bakgrunn må alle elevar derfor sikrast ei systematisk og tilpassa norskopplæring.

Rapporten kan lastes ned her:

<http://www.dep.no/filarkiv/269917/norskrapporten.pdf>

Nyare terminologiarbeid i Noreg

JOHAN MYKING

TERMINOLOGIARBEIDET I NOREG er inne i ein omformings- og nyetableringsprosess.

Grannelanda våre Finland og Sverige har lenge hatt ei arbeidsdeling mellom statlege språkrøktorgan for allmennspråket og terminologisentralar som for ein stor del arbeider på kommersielle vilkår. På Island ligg derimot begge typane arbeid under eitt og det same statlege organet, medan Danmark har ein desentralisert modell med sterk tilknytning til forskingsmiljø. Noreg har vore utan eit eige nasjonalt terminologiorgan sidan 2001, men Språkrådet har i dette tidsrommet teke det nasjonale ansvaret for terminologiarbeid gjennom ei eiga faggruppe. Det norske terminologiarbeidet har røter attende til førkrigstida, og har alltid hatt ei form for tilknytning til det nasjonale språkrøktarbeidet.

Språknemnd og Språkråd (1951–2004)

Norsk språknemnd vart skipa ved lov i 1951 og var i funksjon frå 1952 til 1972, då ho vart avløyst av Norsk språkråd, som er nedlagt frå 1. januar 2005 og no avløyst av det nye, omdanna Språkrådet.

Terminologiarbeid var rekna for ei viktig oppgåve for Språknemnda. Ved skipinga kom denne formuleringa inn i formålparagrafen:

Nemnda har som særlege oppgaver

bl.a. [...] å fremme enhet i terminologi – i hvert mål for seg og i begge mål under ett –

Både Norsk språknemnd og Norsk språkråd kom til å leggja vekt på terminologi for skuleverket, særleg gjennom kontrollen av lærebøker. Denne kontrollen har vore rekna som ei sentral oppgåve gjennom størstedelen av funksjonstida.

Rådet for teknisk terminologi

Rådet for teknisk terminologi (RTT) oppstod i det norske teknologimiljøet ved Noregs tekniske høgskole (NTH). Føregangaren til RTT var «Sprogkomiteen» av 1897, sett ned av Den Norske Ingeniørforening (NIF) med økonomisk støtte av Stortinget. Komiteen arbeidde fram til 1905 og vart formelt nedlagt i 1912. Mandatet var «å samle og ordne materiale til en ordbok over tekniske ord og betegnelser såvel nu brukelige som nye forbedrede». Det vart samla inn eit stort ordmateriale frå tekniske fag, noko vart publisert i Teknisk Ukeblad, men arkivet gjekk visstnok tapt. I eit notat frå 1930-åra heiter det noko lakonisk om den Norske Ingeniørforenings «Sprogkomité» av 1897:

Komiteen har åpenbart lagt stor vekt på å finne «forbedrede ord og uttrykk», og har sett det som en

hovedoppgave å arbeide med for-
norskning av terminologien. Disku-
sjoner om nylagede norske ord synes
å ha optatt meget tid i komiteens
møter, og har utvilsomt bidratt til å
sinke og stoppe arbeidet.

Den språkleg sakkunnige var Hjal-
mar Falk. Det er lett å sjå at motsetnad-
en mellom dei som først og fremst var
interesserte i språkreinsing, og dei som
var meir opptekne av det ingeniørfag-
lege, alltid har vore til stades.

Etter krigen vart RTT flytta og re-
etablert i Oslo i 1956. Rådet samarbeidde
heilt frå starten nært med fleire insti-
tusjonar og verksemdar, ikkje minst
Norges Standardiseringsforbund med
Gulbrand Jensen som drivkraft. Sekre-
tariatsleiarar var Arvid Lippestad mel-
lom 1963 og 1973, frå 1974 Bernhard
Christiansen, medan Håvard Hjulstad
overtok som dagleg leiar for sekre-
tariatet frå 1989.

Formålsparagrafen for RTT lydde
slik (sitert etter statuttane for stiftinga
frå 1989):

Stiftelsen RTT har til oppgave å
arbeide aktivt for klarhet, entydig-
het og ensartethet i en fagtermino-
logi som er hensiktsmessig for nor-
ske forhold.

Stiftelsen RTT skal bidra til økt for-
ståelse for betydninga av en hensikts-
messig fagterminologi og til å spre
kunnskap om norsk fagterminologi.

Fram til 1989 var RTT ein medlems-
organisasjon, der større og mindre verk-
semdar, bransjeorganisasjonar, depar-
tement og andre offentlege instansar,
m.a. Språkrådet, var medlemmer. Det
praktiske ordbokarbeidet vart gjen-
nomført i terminologikomitear, og komi-
téarbeidet vart samordna i sekretariat-

et i RTT. Frå 1956 og fram til 1985 had-
de RTT stått for utgjevinga av 45 ulike
ordbøker, dei fleste på Universitets-
forlaget, og i 1985 hadde sekretariatet
15 utøvande komitear i arbeid. Sam-
arbeidet med Språkrådet var viktig,
særleg med tanke på å skapa ein eins-
arta terminologi i lærebøker for skule-
verket. Dei to institusjonane sam-
arbeidde elles om rådgjeving og felles
konsulentverksemd, særleg spela dei
ei viktig rolle som språkkonsulent for
Norges Standardiseringsforbund.

RTT vart omdanna frå medlems-
organisasjon til stifting frå januar 1990.
RTT tok til å gje ut bladet *Termposten* frå
1990 og stod som norsk partner i det
nordiske samarbeidsorganet Nordterm
frå starten i 1976. Gjennom heile den
tida RTT var ein medlemsorganisasjon,
hadde staten vore representert i styret,
og det vart gjeve statsbidrag til drifta
heilt fram til RTT vart lagt ned i 2001.

Norsk termbank (1979–1997)

Utgangspunktet for Norsk termbank var
det såkalla Prosjekt for datamaskinell
språkbehandling (PDS) ved Universitet-
et i Bergen. Dette var opphavleg ikkje
ein institusjon, men eit prosjekt eller
prosjektmiljø ved Nordisk institutt. Det
var sett i gang av Kolbjørn Heggstad i
1967, i dei første åra med stønad frå
mellom anna Noregs allmennvitenskap-
lege forskingsråd (NAVF). Heggstad
var fram til midten av 1980-talet den
leiande fagpersonen i det omfattande
prosjektsamarbeidet rundt PDS.

Det som vart heitande Norsk term-
bank, vart frå først av sett ut i livet
som eit terminologisk dataarkiv ved
PDS, der både Språkrådet, RTT, Uni-
versitetsforlaget og Standardiserings-

forbundet var inne i biletet med finansiering og drift. PDS vart på denne måten eit kraftsentrum i det norske terminologimiljøet fram til rundt 1985, og Kolbjørn Heggstad var den sentrale personen i miljøet i eigenskap av leiar for PDS og samstundes styreformann i RTT. Dei fleste kanalane gjekk på ein eller annan måte gjennom PDS, og ofte fekk miljøet rolla som formidlar mellom ulike interesser i terminologi-arbeidet. Den formelle skipinga av terminologiprojekta ved PDS som eiga «avdeling i avdelinga» med namnet Norsk termbank kan daterast til 1979.

Bernhard Christiansen hadde teke til å arbeida med oljerelatert terminologi gjennom terminologisk komitéarbeid midt på 1970-talet. Om lag samstundes sette sentrale aktørar, ikkje minst i og rundt PDS-miljøet, seg i sving med aktivt lobbyarbeid mot oljemiljøet i Stavanger-regionen, det vil seia Oljedirektoratet og dei sentrale oljeselskapa med Statoil i spissen. Dette arbeidet nådde eit toppunkt då Statoil under leiing av Arve Johnsen vedtok å setja ut i livet det store prosjektet som vart plassert ved PDS / Norsk termbank under namnet Terminol-prosjektet. Dette første store oljeterminologiske prosjektet vart gjennomført i åra 1983–1985 for å utvikla eit norsk arbeidsspråk på Statoil sitt oljefelt.

Terminol-prosjektet er framleis det største terminologiske einskildprosjektet i Noreg nokosinne. Det fekk ei oppfølging med toppunkt i 1986, men aktiviteten på dette terminologiske feltet varde ved i fleire år, først og fremst ved Norsk termbank og ikkje som felles, nasjonal prosjektportefølje. Det er eit faktum at Terminol-prosjektet utløyste

så ulike syn på økonomiske, faglege og strategiske vegval at dei ulike terminologiske fagmiljøa kom til å stå fjernare frå kvarandre enn før. For det nasjonale fagmiljøet vart såleis effekten på mange måtar den motsette av arbeidet med dataterminologi: Dataterminologien hadde fungert konsoliderande, oljeterminologien utløyste kløyvingar.

Frå 1988 vart Norsk termbank omorganisert til ei fagleg underavdeling ved Nordisk institutt og administrativ seksjon i stiftinga Unifob. I ei ny omorganisering i 1997 vart Termbanken samorganisert med det nye forskingsprogrammet for humanistisk informasjonsteknologi (HIT) og samlokalisert til HIT-senteret. Aktiviteten er vidareført som einskildprosjekt, og terminologi er framleis eitt av arbeidsfeltene i Avdeling for kultur, språk og informasjonsteknologi (Aksis), som HIT-senteret no heiter.

Samarbeid og konflikter

RTT kom frå 1970-talet som nemnt inn i eit langvarig samarbeid med Prosjekt for datamaskinell språkbehandling. For heile 1970-talet, fram til rundt 1980, kan ein tala om ein norsk samarbeidsakse mellom sentrale institusjonar som Norsk språkråd, Norsk leksikografisk institutt, PDS, RTT og Norsk termbank. Ein vesentleg del av publiseringa gjekk via Universitetsforlaget. Som vi har sett, var drifta av PDS og Termbanken finansiert med eksterne prosjekt, mellom anna datateknisk arbeid for Norsk språkråd og RTT. Desse eksterne prosjekta kom ofte frå Universitetsforlaget, som finansierte mesteparten av arbeidet med dataterminologien. Det nasjonale terminologimiljøet kom i tida rundt Terminol-prosjektet inn i ein

periode prega av større interessemotsetnader, og framstod på 1990-talet med to tyngdepunkt: RTT vart omdanna til stifting med sekretariat i Oslo, og Norsk termbank vart fastare integrert i Universitetet i Bergen. Som den tredje hovudaktøren finn vi så Norsk språkråd, med fastare regulært samarbeid med RTT enn med Norsk termbank. Målt i terminologiske årsverk var det Norsk termbank som utgjorde det største terminologimiljøet i landet etter 1985 og fram mot hundreårsskiftet.

Andre aktørar

Rundt skipinga av RTT i 1989 var det krefter i RTT som såg at utviklinga innanfor Dei europeiske fellesskapa (EF) kunne føra til at EF-relatert terminologi kunne verta ein naturleg samarbeidsakse for norsk terminologiarbeid. I samband med forhandlingane mellom EF og EFTA om skipinga av EØS kom det i stand eit stort arbeid med omsetjing av det traktat- og regelverket som EØS-avtalen byggjer på. Dette arbeidet vart i 1990 organisert som Omsetjingseininga EØS, ei separat eining i Utanriksdepartementet med eigne terminologar der. Etter EU-avrøystinga i 1994 er arbeidet med omsetjing av EØS-regelverket vidareført på permanent grunnlag og med ein eigen stor, elektronisk termdatabase som formidlings- og arbeidsverktøy.

Norges standardiseringsforbund (NSF) var som nemnt ein aktiv og engasjert aktør i norsk terminologiarbeid fram til på 1980-talet, men òg seinare. Innanfor NSF og andre standardiseringsorganisasjonar, t.d. Norsk Allmennstandardisering (NAS), har det alltid gått føre seg eit viktig terminologiarbeid, fordi standardisering av

terminologi heng nært saman med den teknisk-faglege standardiseringa. Det finst såleis fleire hundre organisatoriske einingar som arbeider med spesifikk terminologi knytt til ulike fagområde. Det går såleis òg føre seg ein omfattande terminologisk aktivitet i den omorganiserte og samanslegne standardiseringsorganisasjonen Standard Norge.

I mange land er arbeidet med medisinsk terminologi viktig, og godt utvikla. I norsk samanheng er det komme ut fleire viktige medisinske ordbøker, m.a. Audun Øyris *Norsk medisinsk ordbok*. Midt på 1990-talet kom det ut norske versjonar av internasjonale kodeverk og klassifikasjonssystem. Særleg viktig er den 10. utgåva av WHO's internasjonale sjukdomsklassifikasjon *ICD-10* (1996, trykt utgåve 2005). I Noreg har det medisinske kodeverksarbeidet fått eit permanent uttrykk gjennom Kompetansesenteret for informasjonsteknologi i helsevesenet (KITH), som forvaltar ansvaret for dei medisinske kodeverka på oppdrag frå Helsedepartementet. Det har ikkje eksistert noko systematisk og organisert terminologiarbeid i meir strikt tyding på denne sektoren. Kodeverksarbeid og terminologiarbeid har likevel mange felles kjenneteikn, noko som gjer det naturleg med samarbeid.

Store næringslivsaktørar har sjeldan spela ei aktiv rolle i det organisatoriske terminologiarbeidet. Ut frå tilgjengelege kjelder er det heller ikkje lett å dokumentera breidda i det praktiske terminologiarbeidet i privat sektor. Internasjonale selskap, som til dømes omsetjingsfirmaet Berlitz (seinare: Bowne Global Solutions, no: Lionbridge Norway AS), har spela ei rolle i norsk terminologiarbeid som stiftar i

RTT og som utførande terminologi-
producent i EØS-omsetjinga.

Terminologiske ordbøker – fag- ordbøker

Den klassiske terminologiske arbeids-
modellen med RTT i sentrum og med
omfattande komitéarbeid og andre sam-
arbeidspartnarar gav viktige resultat
på 1980-talet. *Norsk dataordbok* kom i 1.
utgåve i 1976 og vart ein stor salssuk-
sess gjennom mange opplag og utgå-
ver. *Norsk markedsføringsordbok* kom ut
i 1981. Saman med RTT gav Språk-
rådet ut den vesle terminologilista *Olje-
ordliste* i 1982, med 371 sentrale og defi-
nerte omgrep frå oljeutvinninga i Nord-
sjøen. Ein kan godt kalla dette ei kul-
turpolitisk markering av den sentrale
rolla denne nye næringa kom til å spe-
la, og terminologilista er framleis i sal.
RTT gav elles ut to oljerelevante ordbø-
ker på Universitetsforlaget, RTT35 (1976)
og RTT43 (1980), begge med tittelen
Ordbok for petroleumsvirksomhet.

Ein viktig prestasjon ved Norsk
termbank i perioden fram til 1984 var ut-
gjevinga av Hjulstad og Norevik (red.),
Norsk teknisk fagordbok (NTFO) i 1984.
Dette var i røynda ei samling av alle
RTT-ordbøkene, som låg lagra i arkiv-
et Norsk termbank. NTFO inneheld i
tillegg svært mykje materiale frå Norsk
Standard og vesentlege delar av *Norsk
teknisk ordbok*. (Sjå nedanfor.)

Språkrådet hadde òg i mange år eit
nært samarbeid med Norges Standard-
iseringsforbund gjennom korrektur-
arbeid og annan språkkontroll av Norsk
Standard, og med Rådet for teknisk ter-
minologi gjennom språkleg kontroll av
RTT-ordbøker, særleg med ansvar for at
nynorske ekvivalentar kom meir og meir

inn i desse bøkene utetter 1980- talet. An-
svaret for skuleverket kjem godt til syne
gjennom *Ordlister for fysikk og kjemi til skole-
bruk*, som Norsk språkråd gav ut i 2000.

Prosjektet *ADNOM* vart sett i gang
av Patrick Chaffey ved Universitetet i
Oslo i samarbeid med PDS og vidare-
ført ved Utanriksdepartementet. Det
første konkrete resultatet av dette pro-
sjektet var *ADNOM-ordboka* i 1984
(Chaffey 1985). Den reviderte utgåva
frå 1988 har den sjølvforklarande tittel-
en *Norsk-engelsk administrativ ordbok:
navn og termer fra offentlig virksomhet* og
er redigert av Patrick Chaffey.

*Magne Rommetveit (red.): Norsk land-
bruksordbok* (1979) er eit uvanleg ambi-
siøst ordbokprosjekt, kanskje eitt av
dei mest ambisiøse ordbokprosjekta som
har vore her i landet, både på grunn
av det rike materialet, dei mange språka
som er representerte, og den høge infor-
masjonskvaliteten. Det vert arbeidd
med planar om ei oppdatering og ut-
viding av ordboka.

Audun Øyris *Norsk medisinsk ordbok*
(7. utg. 2003) er vorten karakterisert
som ein klassikar i norsk fagleksiko-
grafisk tradisjon. Den første utgåva kom
ut i 1987. Ordboka høyrer til den fag-
tradisjonen der opphavspersonen er
ekspert på fagfeltet og altså ikkje er
leksikograf med språkvitskapleg bak-
grunn. Denne ordboka på nynorsk er
mykje nytta som referanseverk i anna
medisinsk-terminologisk arbeid.

Ei anna nynorsk fagordbok er *Norsk
teknisk ordbok*, som vart utarbeidd av
Rådet for norsk teknisk ordbok og ut-
gjeven i 1984. Dette rådet var eit «eld-
sjelprosjekt». Medarbeidarane tok del
i arbeidet med *Norsk dataordbok*, og det
vart ei stund arbeidd med planar om å

gje ut ei nynorsk dataordbok.

Som dømet ICD-10 ovanfor viser, er det uskarpe grenser mellom ordbøker og andre typar fagleksikografiske produkt. Den store *Norsk flora* av Johannes og Dagny Tande Lid er som namnet seier, ein flora, dvs. ein systematisk 'nomenklatur' over den norske floraen, med illustrasjonar og eit omfattande apparat med leksikalske opplysningar. Verket kom ut første gong i 1944, og den sjuande utgåva kom i 2005. *Norsk flora* er rekna som eit standardverk i norsk og nordisk fagordbokarbeid og utgjer saman med verka til Rommetveit, Øyri og *Norsk teknisk ordbok* ein sterk manifestasjon av styrken i det nynorske fagspråkarbeidet.

I Terminol-prosjektet og etterfølgjande prosjekt vart det ekserpererte materialet lagt inn og dataført. Det vart laga eit komplett databasesystem som ganske snart erstatta papirmediet som fullverdig oppslagsverk. Seinare la dette materialet og denne teknologien grunnlaget for Norsk termbanks database (termdatabasen NOT), som kom i handelen som *NOT for Windows* i 1994. Det vart laga ei papirbasert ordbok som kom ut på Kunnskapsforlaget i 1988.

Moderne terminologisk ordbokarbeid har ambisiøse mål om å kombinera datalingvistiske metodar for terminologisk bearbeiding med nye format tilpassa Internettet. Her i landet er det

eit prosjekt leidd av Magnar Brekke ved Noregs handelshøgskole som er pioner på dette feltet: «Kunnskaps-Bank for økonomisk-administrativt domene (KB-N)» lagar ein stor terminologisk databank for økonomisk-administrativt fagspråk.

Norsk terminologi – ein mogleg konkurransefordel?

Terminologi som marknad og industriell sektor har ikkje stått sterkt i det norske samfunnet, og dette har terminologi felles med andre former for språkteknologisk arbeid. Årsaka finn vi nok delvis i grunnleggjande økonomiske og kulturelle særdrag ved det norske samfunnet: Norsk næringsliv er dominert av engelsk, og nordmenn flest er godt motiverte for dette språket, og ein slik situasjon stimulerer ikkje store økonomiske aktørar til å fremja norsk som konkurransefordel. For mindre verksemder er mangelen på norskspråkleg dokumentasjonsmateriale eit handikap, og når det gjeld helse-, miljø- og tryggleiksarbeid i det nye, fleirspråklege arbeidslivet, er det livsviktig å sikra ein god fagleg kommunikasjon med norsk i sentrum. Dei terminologiske utfordringane kjem i åra frametter til å vera store, og det er ei sentral oppgåve for Språkrådet å skapa forståing og interesse for dette arbeidet.

Artikkelen er ei forkorta utgåve av artikkelen «Terminologi i Noreg – historisk oversyn», i Jan Hoel (red.) *Hvem tar ansvaret for fagterminologien?* Språkrådet 2005, s. 2–15.

Skjær i sjøen under oversettelse av romanen *Trawler*

ELLINOR KOLSTAD

LITTERÆRE OVERSETTERE står overfor spesielle utfordringer. Vi skal gjenskape et kunstverk, på linje med en som spiller f.eks. Bach på cello. Arbeidet vårt ligger nær skjønnlitteraturen. Jeg har tillatt meg å kalle det utøvende kunst. Litteratur handler om alle de forhold mennesker arbeider og lever under. Utviklingen i oversettelseskunsten har medført krav om stadig større nøyaktighet. Fri, dikterisk gjengivelse er ikke lenger gjengs.

For hvorfor har noen norske forlag valgt å oversette viktige verker på nytt, selv om de ble oversatt til et absolutt lesbart og ofte høyt kritikerrost norsk i 1930 eller så sent som på 1960-tallet? Det skyldes ikke at norsk språk har forandret seg så kraftig, selv om det naturligvis har endret seg noe. Nei, ikke bare var oversettelsene tidligere friere i forhold til originalteksten, men de var også ganske ofte sensurert, av så vel forlaget som oversetteren. Det er oppdaget utelatelser av vanskelige eller såkalt umoralske ord og passasjer, og man har avslørt lettferdig omgang med faguttrykk og mangelfulle kunnskaper hos oversetteren. Dette er ikke vanlig i dag når et seriøst forlag gir ut oversettelser. Min gode kollega Per Qvale oversatte for et par år siden Thomas Manns kjente roman *Trolldomsfjellet*, som i en tidligere oversettelse

het *Trollfjellet*. Til sin store overraskelse fant han at omtrent en tredjedel av teksten ikke var med i den tidligere oversettelsen. Det gjaldt særlig avsnitt av politisk eller anarkistisk karakter, men også avsnitt som berørte homofili.

Norsk Oversetterforening har i de siste tretti årene arbeidet målbevisst gjennom faglige seminarer og i samarbeid med forlagsredaktører for å styrke faget og skape respekt for originalteksten. Foreningen kan for eksempel yte opptil 5 000 kroner i honorar til en fagkonsulent for å sikre at faguttrykk blir korrekte.

Vi oversettere har stadig hissig diskusjoner oss imellom når det gjelder løsninger av aktuelle problemer. For eksempel, hvordan skal en gjengi en russisk dialekt fra Sibir? Med dialekt fra Toten eller Harstad eller med behersket nynorsk? Det var i sin tid en prisbelønt fransk oversetter som lot helten i Hamsuns Kristiania-roman *Sult* vandre rundt på Champs Elysées. En slik «nasjonalisering» av teksten er nå stort sett et tilbakelagt stadium i Europa. Men senest i sommer skremte en kinesisk oversetter av Alexis Kivi de fleste på vår internasjonale oversetterkongress da han fortalte at han hadde omplassert hele den blodige feiden i Kullervo i Kivis berømte sagaverk til lignende begivenheter i Kanton! Over-

setteren så klare paralleller. Vi andre var sjokkert.

Historien om en oversettelse

For vel et år siden ringer min forlagsredaktør og sier at han har en fabelaktig bok av den kjente antropologen og naturviteren Redmond O'Hanlon, kjent fra reiser i farlige og eksotiske strøk som Borneo og det indre av Kongo. På grunn av familien vil O'Hanlon holde seg nær heimen og bestemmer seg for det mest farefulle han kan finne i nærheten av De britiske øyer. Han drar på trålfiske i uvær med orkans styrke og har skrevet en roman om det. Om jeg vil ta på meg oversetteroppgaven?

Jeg kaster meg entusiastisk over arbeidet, og de første sidene flyter lett. O'Hanlon skriver livlig, med humor og selvironi. Jeg ser at jeg har et muntert stykke litteratur foran meg, og gleder meg til å gå videre.

Jakten på terminologien

Tråler er en skikkelig fartsfylt belletristisk skildring av den farefulle tilværelsen om bord på en moderne tråler i hardt vær. Den handler om galskapen som oppstår når folk ikke får sove, om uendelige, sprø samtaler, om en helteskikkelse av en skipper, om mat og spisevaner om bord og om hvordan tankene kverner om familien der hjemme.

O'Hanlon forsøker forvirret å tilpasse seg livet om bord på tråleren *Norlantean* og lærer seg nye ord og uttrykk. Mens han innimellom kjemper med en voldsom og vedvarende sjøsyke over et europakart av en dobøtte, leter jeg febrilsk i ordbøkene etter norske ord for alt det han setter seg inn i.

Men teksten er gjennomsyret av ter-

mer og uttrykk fra fiske og trålbåter. Det handler om hittil usette dypvannsfisker og skumle udyr. Og hva *gjør* jeg? Som norsk dame fra fiskerinasjonen Norge kan jeg ikke tillate at min tekst utløser rå latter hos alle trålfiskerne som kaster seg over den første romanen som handler om jobben deres! Det hele må være korrekt, tenker jeg, ingen gjetninger, ingen omtrentligheter. Jeg må ikke bomme på noe her. Så jeg leter etter en spesialordbok – som det fins så mange av på de fleste yrkesområder. Vi har engelsk-norske militære ordbøker, medisinske ordbøker, tekniske ordbøker tunge som bly. Vi har en russisk-norsk/norsk-russisk fiskerihåndbok. Men selv om jeg kan russisk, hjelper det meg lite. Dessuten får jeg vite at den for lengst er moden for oppdatering. Og hvorfor, hvorfor fins det ikke ordbøker for alle disse termene fra engelsk til norsk?

Et voksende nettverk

Jeg begynner å ringe rundt i landet. Folk tipser meg, jeg sendes fra fagperson til fagperson. Jeg tenker: Det må jo finnes et eller annet. Men 'nei', selv ikke hos Kystvakten fins det noe. Alt er inne i hodet på den enkelte, får jeg vite der. Jeg anskaffer meg noen eldgamle norsk-engelske ordbøker som viser seg uanvendelige for moderne trålfiske. Jeg får de underligste råd, og jeg syns jeg har vært innovent av institusjoner som har «fiske» i navnet sitt, fra departement og direktorat til utstyrsselskaper. Alle klager over mangelen på ordbøker, håndbøker og fagterminologi. En dame på et fagbokforlag bare skrek og sa at det var et kjempeproblem. Hun hadde særlig pågang

fra kystskippere som ikke skjønte EU-regler, sa hun. Alle mente at dette var for galt, og alle sendte meg videre. Ingen hadde ansvaret!

Etter hvert fikk jeg venner rundt omkring. Jeg ble anbefalt en dame i Kystdirektoratet som «tok seg av alt som hadde med marine uttrykk å gjøre» og ble brukt som fagoversetter. Tentativt sendte jeg et par avsnitt fra den vel 300 sider tykke romanen. Men dessverre – ingen respons. Hun ga opp. Jeg ble sendt videre til noen fiskeriutstyrskfolk i Egersund som driver med eksport, og fikk kontakt med en ung herre som mente han mestret det hele. Men det var dessverre også en programhelt. Det hjelper ikke å klare seg sånn noenlunde når man skal oversette presist.

Og her er et eksempel på de avsnittene jeg sendte rundt:

«So the net's gathered in. Then Bryan lowers the power-block, and the boys heave the last section of net on to it, on the three-quarters circle of rubberized hook – and then Bryan swings it right round from stern to starboard, to the hopper there. (An oversized tubular climbing frame with a central suspended hook, above a closed hatch.) And then it's a ritual – it really matters – the skipper himself throws a grapnel on a rope into the sea to grab the lazy-deckie as they call it, the rope they need to attach to the lifting-beckett, the block above the hopper. To lift the fore-cod-end on to the block above the hatch.»

«Trålen hales altså inn. Deretter senker Bryan kraftblokken, og karene løfter den siste seksjonen av nota opp på den, opp på den gummibelagte krokene – og så svinger Bryan den rundt fra akter til styrbord, til bingen der. (En

slags overdimensjonert rørformet stige med en opphengt krok over en stengt luke.) Og så er det et ritual – *og det er viktig* – skipperen selv kaster et tau med en klo ut i sjøen for å få tak i frelseren som de kaller den, tauet de må feste til løftestroppen, blokka over bingen. For å løfte den fremre delen av trålposen til blokka over luken.» (s. 56)

Ikke så veldig vanskelig å forstå dette, naturligvis! Det er ikke så mye det at man ikke forstår ordene. En trålfisker ser antagelig det hele for seg, men dessverre er det så få trålfiskere som gidder å oversette en roman for dårlig betaling, så forlagene må nøye seg med en person som overhodet ikke ser noe for seg. Det overraskende for meg var at så å si ingen av faguttrykkene ovenfor fantes i de mange tekniske ordbøkene. Det er sannelig snevre rammer for teknikk.

Det beste som skjedde, skjedde da jeg ble tipset om en lærebok i engelsk for fiskere utgitt av Karl Martin Pettersen, som underviser ved Fiskerifagskolen i Gravdal i Lofoten. Der var det tegninger av trål, trålere og uttrykk både på norsk og engelsk. Ikke altdekkende, ikke vitenskapelig, men absolutt sånn at det skapte et godt grunnlag for å klare seg i lag med engelsktalende trålfiskere. Senere fikk jeg gode hjelpere på Havforskningsinstituttet i Bergen og Norges fiskerihøgskole og fikk tilsendt mye skriftlig materiale og flerspråklige lister over navn på fiskearter. Jeg begynte å lage mine egne lister over navn på alle de små og store delene av en tråler. Jeg brukte FAOs og UNESCOs lister så godt det lot seg gjøre, men de fleste fiskenavnene manglet jo! For hand-

lingen i *Tråler* foregår i skotske farvann. Og ingen skotsk fisk med respekt for seg selv har et engelsk navn, må vite. Mange av de latinske referansene var dessuten unøyaktige, noe som bar bud om manglende akademisk ambisjonsnivå i faget og manglende kulturhistorisk interesse for å ta vare på dialektale forskjeller i navn på fisker og navn på redskaper.

Det ble etter hvert slik at jeg brukte mer tid på å skaffe meg kontakter og lage oversikter og ordlister enn på selve oversettelsesarbeidet. Så jeg begynte å tenke at en sånn ordbok må jeg bare lage selv når oversettelsen er ferdig. Å produsere en håndbok engelsk-norsk ble rene besettelsen.

Jeg skjønnte også at jeg ikke kunne klare å oversette *Tråler* alene. Enhver trålfisker som leste boka, ville skrike og bære seg. Så jeg fikk meg en høyt anbefalt medhjelper på Høgskolen i Tromsø, førsteamanuensis Roger Larsen, som gjorde en kjempejobb med å fiskerifisere språket mitt. Eller som han vennlig skrev til meg: «Det ble jo noe mer arbeid enn jeg hadde tenkt meg!»

«Vi valgte bonden og stabburet»

I mellomtiden fikk jeg nok en tankevekker. Alle jeg traff under min vandring på nett, i telefon eller rent fysisk, var støttende, enige og mente at det var en skam ikke å ha et sånt oppslagsverk som jeg etterlyste. En av de klokeste traff jeg i Fiskeridirektoratet, Olav Lekve. Etter at jeg på kontoret hans hadde hisset meg opp over situasjonen, sa han rolig: «Du skjønner det, Ellinor, at i 1814 valgte Norge bonden og stabburet som nasjonalt symbol.

Fiskerinasjonen ble aldri noe annet enn en utkant.»

Kan det være at fiskerifaget dermed også har vendt ryggen til akademia, og at fiskeriene – som aldri har vært mer multi- og internasjonale, enn si globale enn nå – nøyer seg med enkel språkbruk og pekefingeren? Det hadde jeg aldri tenkt på!

Lekves påstand bekreftes når jeg blar gjennom rapporten fra Språkrådets terminologikonferanse *Hvem tar ansvaret for fagterminologien?* i 2004. Der ser jeg at bonden og stabburet ganske riktig for lengst har sin ordbok, sitt leksikon, *Norsk landbruksordbok*, som kom ut i 1979. Den karakteriseres som et usedvanlig ambisiøst prosjekt, med rikt materiale, mange språk og høy informasjonskvalitet. Ingen spør om nytten ved en sånn bok. Den er selvskreven. Men så har man jo hatt en landbrukshøyskole i gud vet hvor mange år, som nå er universitet! Så det stemmer nok, det med bonden og stabburet.

Første gangen jeg besøkte Havforskningsinstituttet, fikk jeg i gave *Norsk-engelsk ordliste for fiskarar* av Einar Austlid. Den kom ut på Bjarne Reenskaugs forlag i 1971, og den gode Austlid har nok gått et stykke vei for å få gitt den ut, for hans lille forord er datert Aukra 1969, der han skriver:

«Ein skulle vente at vi som er ein fiskar- og sjøfartsnasjon, hadde ei ordbok for fiskarar og sjømenn. Men nei, det har vi ikkje, endå saknet her har vore stort, særleg på skulane for fiskarar.»

Denne boka er ein første freistnad på å få til ei slik ordbok. Det er ei norsk-engelsk ordliste for fiskarar, og med norsk meiner eg då nynorsk og bokmål. Engelsk er teke med av di dette språket

trengjer seg så sterkt innpå oss at vi så å seie er nøydde til å ta det med.

Oppslagsorda har eg forklara av di eg trur det trengst. Ordforklaringane tek først og fremst sikte på fiskarane og deira yrke, så dei tydingane eit ord måtte ha utanom fiskaryrket, er ikkje tekne med her.»

Austlid er en mann etter mitt hjerte. Han har følt det samme kallet som har grepet meg så sterkt det siste året. Selv om dampen er gått litt ut av meg underveis.

Jeg er fremdeles entusiastisk, men jeg hadde regnet med at når jeg begeistret kom med et forslag om å lage en engelsk-norsk marin ordbok og ba om hjelp til i første omgang å finansiere et forprosjekt, så ville alle penge-sekker åpne seg. Det ville regne midler, og jeg ville kunne fordype meg i dette spennende arbeidet! Særlig fordi jeg oppdaget at det fantes ganske rikelig med forskningsmidler omkring i miljøet. Slik var det nok ikke, nei.

En av forvalterne av en av de store pengebingene innenfor havforskning var modig nok til å si til meg – en oversetter! – at «Dei snakkar no snart engelsk alle ute på feltet», da jeg ba om råd. Ja vel, ja! Når akademikere som snakker flytende engelsk og ofte er utdannet i engelskspråklige land, er avhengige av ordbøker og oppslagsverker, skal man altså i fiskerifaget nøye seg med et lønlig håp om at nordmenn skal bli engelske? Og den kulturhistoriske interessen, da? Skal alle lokale navn på fisk og redskaper gå

tapt i både Skottland og Norge fordi ordbøker ikke er forskning og prioriteres langt etter forskning som kan gi enda mer penger i kassa?

Pengene eller livet eller kulturen?

Forhåpentligvis er det på alle nivåer i fiskerifaget en forståelse for at uten gode håndbøker vil det akademiske nivået på forskningen aldri nå helt til topps. Dessverre var det ikke nok med min faglige tyngde og entusiasme for å sikre økonomisk støtte til prosjektet.

Etter hvert har jeg også forstått at jeg ikke kan ta ansvaret for et så viktig prosjekt alene. Det merkelige er at ingen andre heller tar ansvar for det. Så vidt jeg kan skjønne, går alle øremerkede forskningsmidler stort sett til anvendt forskning som kan øke rentabiliteten i fiskerinæringen.

Nå har jeg iallfall sendt ut en del små ballonger om emnet. Jeg sitter på egne ordlister, og fordi jeg kan latin, har jeg plassert også de skotske fiske-slagene, jeg har allerede gjort en del grunnarbeid. Karl Martin Pettersen i Gravdal vil gjerne arbeide sammen med meg om en ordbok. Og jeg håper vi får det til, selv om form og format må diskuteres med brukergruppene. Kunnskapsforlaget er allerede interessert. Det kan ta redaksjonsarbeidet, bare noen produserer innholdet.

For meg har det vært et eventyr å komme i kontakt med havforskningsmiljøet og fiskerifaget, med eller uten ordbøker. Nå drømmer jeg bare om en tur med en trålerskipper.

Terminologi og fagspråk i *Standard Norges* perspektiv

KNUT JONASSEN

STANDARD NORGE (SN) er en privat og suavhengig medlemsorganisasjon som ble stiftet i 2003 ved at fire tidligere standardiseringsorganer gikk sammen. Organisasjonen er det nasjonale medlemmet av CEN og ISO, de to institusjonene som står for det meste av henholdsvis europeisk og global standardisering. Årlig fastsetter Standard Norge ca. 1 200 norske standarder, fordelt på et bredt spekter av samfunnsområder. Mindre enn 5 % av disse standardene er utviklet nasjonalt, resten er produsert i regi av CEN eller ISO og deretter fastsatt som norsk standard. Størstedelen er europeiske standarder fra CEN, og dem er Norge forpliktet til å fastsette nasjonalt senest seks måneder etter at de er vedtatt i CEN. Derimot er det frivillig hvorvidt standarder fra ISO skal fastsettes som norsk standard eller ikke.

Mindre enn 5 % av de internasjonalt utviklede standardene som fastsettes som norsk standard, blir i dag oversatt til norsk, resten blir fastsatt med engelsk tekst, ofte med norsk tittel. Dette innebærer at under 8 % av norske standarder har norsk tekst, og dette tallet blir stadig lavere.

I EU utarbeides det overordnede rammedirektiver med minimumskrav. I direktivene vises det til europeiske standarder som spesifiserer de detalj-

erte tekniske kravene. Gjennom EØS-avtalen er Norge forpliktet til å innarbeide målene i direktivene i norsk lov og fastsette tilhørende standarder. Som et ledd i dette oversettes direktivene til norsk, mens standardene som regel blir fastsatt med engelsk tekst. Vi må derfor forholde oss til et stadig voksende engelskspråklig tekstmateriale som indirekte er å betrakte som en del av norsk lovverk.

Standardisering

Utvikling av standarder foregår i tekniske komiteer på nasjonalt, europeisk og globalt plan. Komiteene er i prinsippet åpne for alle, og over 3 000 norske fageksperter er medlemmer og deltar aktivt nasjonalt og internasjonalt. Ekspertene representerer hovedsakelig privat sektor, hvor de arbeider innenfor nær sagt alle fagområder og samfunnssektorer.

I Norge har vi ca. 350 nasjonale tekniske komiteer, i CEN og ISO finnes det over 600. For å støtte norske eksperter som deltar internasjonalt, dannes det norske speilkomiteer til de internasjonale komiteene som anses som interessante. Speilkomiteene drøfter problemer forut for avstemninger eller for å nå fram til omforente nasjonale standpunkter forut for ekspertdeltakelse i internasjonale møter.

All standardisering følger faste prosedyrer. I en teknisk komité skal en forsøke å oppnå konsensus gjennom definerte stadier i standardiseringsprosessen. Interessentene skal kunne forholde seg til en forutsigbar prosess, og de skal ha anledning til å gi relevante innspill på de forskjellige stadiene. Samtidig skal prosedyrene sikre nødvendig progresjon frem mot ferdig standard.

Standarder angir tekniske krav til produkter, systemer, metoder eller prosedyrer. De skal være juridisk holdbare, enten de konkretiserer lovverk, internasjonale avtaler eller konvensjoner eller fungerer som henvisningsdokumenter i kontrakter o.l. I alle disse tilfellene må standardene være så presise som formålet tilsier.

Standardisering og terminologi

På alle fagmøter i standardiseringskomiteer blir det drøftet terminologi. Diskusjonen er ofte knyttet til bruk av enkelttermer i løpende tekst. De terminologiske valgene tas ut fra den konteksten termene inngår i. Termer som er viktige for felles forståelse av større deler av dokumentet, blir definert og ført opp i et eget kapittel under overskriften «Termer og definisjoner». Dette kapitlet innledes vanligvis med sekvensen: «I denne standarden gjelder følgende definisjoner:».

I mange tilfeller utgis serier av tematisk nær beslektede standarder. De er gjerne knyttet til arbeidet i en enkelt teknisk komité, underkomité eller arbeidsgruppe. I slike tilfeller skal ofte hele serien brukes under ett. Derfor behøves det konsistent terminologi på tvers av alle standardene som inngår i

serien. Det er da vanlig å gi ut en egen terminologistandard som inneholder alle termer og definisjoner som er nødvendige for å oppnå riktig tolkning av alle standardene i serien.

De omfattende terminologiske aktivitetene i standardiseringsarbeid er underordnet selve standardiseringen, og hensikten er å oppnå et bestemt presisjonsnivå i en standard eller i en serie standarder. Det at det utvikles en felles terminologi for et fagområde (eller: det fagområdet det gjelder), er i beste fall en bieffekt av den egentlige hensikten.

Ved oversettelse av standarder til norsk i Standard Norge arbeides det også terminologisk. Det sentrale er å etablere norske avløserord for engelske termer i kildeteksten. Målet er størst mulig ekvivalens mellom den opprinnelige teksten og den norske oversettelsen. Termene og definisjonene på ett eller flere kildepråk (engelsk, og ofte også fransk og/eller tysk) og på målspråket (bokmål) registreres i en egen database sammen med tilleggsopplysninger. Databasen inneholder i dag mer enn 35 000 termer og skal sikre mest mulig konsistent norsk terminologi i norske standarder. Målet er derfor mer vidtrekkende enn for det terminologiarbeidet som er knyttet til utviklingen av standardene, der enkeltstandarder eller enkeltserier av standarder langt på vei er konteksten. Like fullt har terminologiarbeidet knyttet til oversettelse i Standard Norge som hovedmål å sikre kvaliteten på norske standarder.

I miljøsektoren er det utført et mer omfattende nasjonalt terminologiarbeid enn i andre sektorer. Miljømyndig-

hetene ønsket en konsistent miljøterminologi til bruk for hele sektoren. Derfor ble det gjennomført et terminologiprojekt der tradisjonell standardisering inngikk som én av flere komponenter, og der den terminologiske delen av standardiseringen bevisst fikk et bredere siktemål. Resultatene av dette arbeidet foreligger i en fritt tilgjengelig og søkbar database på Verdensveven, integrert i en ressurside med andre terminologiske oppslagsverk med relevans for miljøsektoren, særlig naturvitenskapelige. Selve miljøterminologidatabasen inneholder ca. 25 000 termer.

Terminologisk metode

Den tekniske komiteen ISO/TC 37, som Norge har ledervervet i, står i en særstilling når det gjelder terminologisk virksomhet. Den utarbeider standarder for prinsipper, metoder og hjelpemidler for både én-, to- og flerspråklig terminologiarbeid. Mye av det terminologiarbeidet som foregår i regi av standardiseringsorganisasjonene og ellers, skjer uten at de involverte har tilstrekkelig kjennskap til disse standardene og prinsippene og metodene de beskriver. Svært mye terminologiarbeid utføres i forbindelse med teknisk skriving eller oversettelse, der de terminologiske problemene behandles enkeltvis etter hvert som de dukker opp. Resultatet blir en ad-hoc-pregget og lite konsistent terminologi.

Kunnskapsimport og allmennspråk

Gjennom nasjonal fastsettelse av nesten 1 200 internasjonale standarder årlig importeres det store mengder ny kunnskap. Idet kunnskapen skal tas i bruk, utløses det et umiddelbart kommuni-

kasjonsbehov. Dermed importeres også det fagspråket som inngår i de fremmedspråklige standardene, dersom ikke norske avløserord er på plass i god tid før standardene gjøres gjeldende nasjonalt.

Mange av standardene får raskt stor relevans for brede lag av norsk samfunnsnivå og for allmennheten. Dette utløser behov for kommunikasjon langt utenfor det snevre fagfeltet som standarden opprinnelig tilhører. En rekke av termene vil således gli over i allmennspråket. Dårlig utviklet norsk terminologi vil kunne føre til at store deler av allmennheten får problemer med å forstå den nye kunnskapen. Fremmedspråklige termer som glir over i allmennspråket, bryter ofte fundamentalt med norske språkbruksregler, f.eks. når det gjelder ortografi. Etter at de nye språkmønstrene er tatt i bruk av allmennheten, er det nesten umulig å endre på den praksisen som har festet seg.

Muligheter og begrensninger

Teknisk standardisering og fagspråklig normering har mye til felles. Begge deler foregår i faggrupper (henholdsvis tekniske komiteer og normeringskomiteer) der man gjennom dialog mellom fageksperter når frem til resultater som alle enes om og får et eierforhold til. Man ville kunne oppnå en betydelig synergieffekt og gevinst for norsk språk hvis både teknisk standardisering og fagspråklig normering i motsetning til nå ble lagt til én og samme komité.

Arbeidet i slike felles komiteer må foregå etter normeringsfaglige prinsipper og dokumenterte rutiner. Det

må være klart målformulert og foregå med utgangspunkt i fagenes og fagmiljøenes behov, premisser og rammebetingelser. Teknisk standardisering må foregå i henhold til faglige behov og norske samfunnsinteresser, fagspråklig normering i henhold til offisiell norsk språkpolitikk. Begge typer virksomhet vil være avhengige av et sekretariat som kjenner de normeringsfaglige prinsippene og kan drive arbeidet fremover i samsvar med dem. Sekretariatet må ha kompetanse og ressurs til å forberede saker og til å sørge for at oppsatte planer blir fulgt, både faglig og administrativt. Den terminologien som blir resultatet, skal gjøres fritt tilgjengelig i søkbare databaser på Verdensveven.

Langt på vei besitter standardiseringskomiteene den faglige kompetansen som er nødvendig, og de utgjør de organisatoriske elementene som skal til for også å utvikle en god norsk terminologi i stor skala på nær sagt alle samfunnsområder. Det at de fleste av de ca. 3 000 ekspertene som er med-

lemmer av komiteene, representerer privat sektor, vil kunne bidra sterkt til at norsk terminologi tas i bruk i samfunnssegmenter som myndighetene kun i begrenset omfang vil kunne instruere gjennom offisiell norsk språkpolitikk.

Men komiteene har i dag ikke mandat til å drive med terminologiutvikling som et mål i seg selv, og det er heller ikke stilt ressurser til disposisjon for slik virksomhet. For at denne situasjonen skal bli endret, må et slikt mandat gis av de myndighetene som har ansvar for offisiell norsk språkpolitikk, og de må bidra med de nødvendige ressursene.

Det er et paradoks at norske eksperter som deltar i internasjonal standardisering, bruker mye tid og krefter på å utvikle engelsk terminologi for å få riktig presisjonsnivå på de standardene de er med på å produsere, samtidig som de ikke gis mulighet til å utvikle en omforent norsk terminologi på samme fagområde.

Gratis kontorstøtteprogrammer

Syns du det er dyrt å kjøpe lisenser til programvare? Vil du heller ha en gratis pakke med kontorstøtteprogrammer, dvs. tekstbehandling, regneark, presentasjonsprogram m.m.?

I så fall kan du laste den ned herfra: <http://no.openoffice.org/>

Fagspråkstrategien til Noregs handelshøgskole

MARITA KRISTIANSEN

I FJØR HAUST kom Språkrådet si utgreiing *Norsk i hundre!* med vyar om språkpolitikk og tiltak for å styrkja det norske språket, inkludert det norske fagspråket. Eit av forslaga er at det må lovfestast at norske universitet og høgskular har eit viktig ansvar for at norsk fagspråk blir utvikla og brukt i alle fagmiljø, i tillegg til engelsk og andre språk. Vidare ønskjer ein at det må vera eit krav at institusjonane utarbeider språkstrategiar for korleis ein planlegg å nå dette målet.

I den seinare tid har det vore fleire utsegner i media om at norsk fagspråk står i fare for å måtta vika plassen til fordel for engelsk. Ein fryktar domenetap for norsk og at engelsk skal overta som kommunikasjonsspråk på fleire fagområde. Dag F. Simonsen har blant anna teke opp behovet for ein samla, men differensiert språkpolitikk i eit lesarinnlegg i *Forskerforum* 2/2006. I innlegget diskuterer han i kva grad undervising på universitet og høgskular i Noreg føregår på norsk eller engelsk. Han tek òg til orde for at dei einskilde lærestadene bør fastsetja ein språkpolitikk som ein del av det han kallar ei institusjonell sjølvforvaltning.

Det ein har sett lite av, er ein diskusjon om korleis ein slik språkpolitikk

skal kunna manifestera seg i konkrete strategiar på institusjonsnivå, og om kven som skal dra lasset, både økonomisk og når det gjeld menneskelege ressursar, for å få til noko slikt.

Internasjonalisering av undervisinga

Noregs handelshøgskole (NHH) omfattar ei rekkje fagmiljø innanfor økonomisk-administrative fag. Utfordringane er store når det gjeld å stå imot eit stadig aukande press frå engelsk, og det norske fagspråket og norsk terminologi er klart på vikande front. Ei viktig årsak til dette er auka grad av internasjonalisering, ikkje berre av forskingsformidlinga på grunn av nye modellar for finansiering av forskingsresultat, men òg av undervisinga.

Internasjonalisering har blitt eit overordna mål i høgre utdanning som eit ledd i Bologna-prosessen og arbeidet med å skapa eit felles utdanningssystem i Europa. Ei viktig form for internasjonalisering ved NHH er studentutveksling. NHH sender om lag halvparten av studentane ut til utanlandske lærestader, medan ein tek imot studentar frå utlandet.

Det har i fleire år vore slik at for å ha eit undervisingstilbod på masternivå til desse studentane har NHH

valt å tilby kurs der undervisningsspråket er engelsk. Dette har ein òg sett på som ei styrking av den internasjonale dimensjonen for dei norskspråklege masterstudentane ved at dei blir eksponerte for framandspråk (engelsk) på forelesingar.

På bachelornivå har internasjonaliseringa til no vore avgrensa til ein viss bruk av engelskspråkleg pensum, medan undervisinga har føregått på norsk. Sidan Bologna-prosessen legg opp til auka både inn- og utveksling av studentar òg på bachelornivå, har ein nyleg vedtatt at alle *valfrie* økonomisk-administrative kurs skal haldast på engelsk, slik at dei innkommande studentane kan velja blant dei. Samstundes blir dette eit engelskspråkleg undervisningstilbod til dei norskspråklege bachelorstudentane i desse faga. Dette ser ein som positivt blant anna fordi dei studentane som ikkje reiser på utveksling, òg blir kjende med det engelske fagspråket.

Parallellspråklegheit mot domenetap

Språkrådet si utgreiing diskuterer omgrepet *parallellspråklegheit* og eit ønskje om at ein skal velja norsk i alle situasjonar der bruk av framandspråk ikkje er naudsynt for å kommunisera. Undervising på engelsk blir i utgreiinga sett på som eit engelskspråkleg tilbod, noko som ein ikkje tilrår på lågare nivå i høgare utdanning. Eit slikt engelskspråkleg tilbod bør i tillegg koplant mot direkte opplæring i engelsk fagspråk.

Det at NHH sine bachelor- og masterstudentar både får undervising og les pensum på engelsk og norsk, kan vera ein måte å gje dei høve til å tileigna seg parallellspråklegheit på økono-

misk-administrative fagområde. Det at norsk framleis vil vera hovudspråket på bachelornivå, vil ein kunna sjå på som eit bidrag til å hindre domenetap. På dei kursa som framleis skal formidlast på norsk, er allereie mykje av pensumet engelskspråkleg. Når studentane no i tillegg skal ta kurs der all undervising og hele pensumet skal vera engelskspråkleg, kan ein likevel stilla spørsmål om i kva grad det er mogleg for studentane å tileigna seg eit norsk fagspråk med presise faguttrykk som er solid nok.

Formidling og kunnskapsoverføring

Med auka internasjonalisering av undervisinga vil utfordringa som ligg i å skapa god kunnskapsoverføring til studentane, bli endå større. På individplanet er språket reiskap for organisering av vår indre verd. Ifølgje den amerikanske psykologen Gagné vil det å få ny kunnskap eller læra eit nytt omgrep seia å la eit verbalt uttrykk, slik som ein term, stå i staden for ei gruppe ting eller hendingar som har noko felles. Uheldig val av språk og faguttrykk vil kunna føra til brot i kommunikasjonen i undervisinga. Brukar ein i tillegg eit anna språk enn morsmålet, vil det kunna auka faren for kommunikasjonsbrot. Det gjer det relevant å tenkja igjennom kva konsekvensar internasjonaliseringa kan ha for studentane sitt kunnskapsnivå på den eine sida og for det norske fagspråket og norsk terminologi på den andre.

Språkrådet si utgreiing slår fast at det bør vera ei prioritert oppgåve å syta for at alle fag produserer og held ved like termlister med ekvivalentar mellom dei aktuelle språka. Dette er

noko som NHH-studentar etterlyste for sine fag allereie før kvalitetsreforma og den auka internasjonaliseringa. Ifølgje studentevalueringar opplever studentane innlæringa av fagstoff som unødig tung fordi det første møtet med faguttrykk og omgrep ofte er på engelsk.

Døme frå termbruken hos tidlegare NHH-studentar i kurset *Organisasjon og ledelse* viser at det lett kan oppstå hinder for læring dersom det blir lagt for lite vekt på koplinga mellom kunnskapen som skal lærast, dvs omgrepa, og dei faguttrykka som er tilgjengelege i læringsprosessen. Her er to autentiske sitat (min kommentar i klammer):

Noen handlinger er intrinsiske – de er deres egen belønning. (Disse intrinsiske belønningene er hva Herzbergs tofaktorteori kaller motivatorer.) [engelsk term: intrinsic reward = indre belønning]

Effektloven er grunnlaget for atferdismen. Atferdismen er en radikal synsvinkel på menneskelig motivasjon som sier all oppførsel kan forstås ved å studere bare avhengighet og konsekvenser. [engelsk term: behaviorism = behaviorisme]

Dersom det herskar forvirring om korleis ein skal omsetja dei engelske termene til norsk, kan resultatet bli at studentane brukar dei engelske termene i sine skriftlege arbeid. At ein slik praksis må verka hemmande på fagleg kommunikasjon, seier seg sjølv. Kanskje endå viktigare er det då å vurdere i kva grad studentane verkeleg klarer å tileigna seg kunnskap om eit fagområde, og om dei er i stand til å kommunisera denne kunnskapen. Dette er noko som uroar meg som pedagog. Som

fagspråkforskar og terminolog, derimot, ser eg spanande utfordringar og forslag til løysingar.

Terminologiarbeid ved NHH

NHH har som mål å vera leiande innanfor økonomiske og administrative fag i Noreg. Dette gjev eit ideelt utgangspunkt for å ta vare på parallellspråklegheit på desse fagområda. For å klara det må NHH ha språkstrategiar. Å sørgja for konsistent samsvar mellom engelsk og norsk fagspråk på dei ulike fagområda krev ein større innsats enn det ein kan venta av dei ein-skilde vitskapeleg tilsette. Ikkje minst krev det at forslag til norske termar for å avløysa engelske blir samla og diskuterte av heile fagmiljøet, for å unngå at ein nyttar ulike «merkelappar» på det same fenomenet.

Praktisk terminologiarbeid på økonomisk-administrative og juridiske fagområde har i mange år vore eit satsingsfelt på NHH ved Institutt for fagspråk og interkulturell kommunikasjon (FSK). Ei rekkje fagordbøker har blitt produserte av FSK sin fagstab på desse områda. Dette kan sjåast i samanheng med undervisingstilbod til bachelor- og masterstudentar ved høgskulen.

Dei seinare åra har FSK òg utvikla eit sterkt fagmiljø innanfor terminologi som teoretisk forskingsfelt. Ein har fått etablert eit større terminologisk forskingsprosjekt der målet er å byggja opp ein internettbasert, omgrepsorientert kunnskapsbank som blant anna skal dekkja det faglege ordforrådet innanfor økonomisk-administrative fag. Prosjektet er delvis finansiert gjennom KUNSTI-programmet¹, eit forskings-

program med fokus på kunnskapsutvikling for norsk språkteknologi i regi av Noregs forskingsråd. Ein samarbeider òg med Aksis/Unifob AS ved Universitetet i Bergen, som står for utviklinga av den teknologiske plattformen.

Målet med kunnskapsbasen, som har fått namnet *KB-N* (Kunnskapsbank for norsk økonomisk-administrativt domeine), er i samarbeid med fagspesialistar² å utvikla, kvalitetssikra og ta i bruk både fagkompetansen og dei språkressursane som skal til for å takla skriftleg fagspråkleg kommunikasjon. *KB-N* vil innehalda omgrepssystem frå dei ulike faga og gje definisjonar på omgrepa og tilhøyrande termar som blir nytta, både på norsk og engelsk.

KB-N – eit språkstrategisk tiltak

Slik vil *KB-N* kunna nyttast som eit pedagogisk hjelpemiddel gjennom at innhaldet blir ei støtte i innlæringa av nye omgrep. Ei strukturert framstilling av omgrep og omgrepsskildring vil gje studentane den språklege reiskapen dei treng for å tileigna seg nye fagområde. Basen vil dermed leggja til rette for termlister og ekvivalentar mellom norsk og engelsk, som utgreiinga frå Språkrådet etterlyser.

Ein solid kunnskapsbase, slik som *KB-N*, vil òg kunna nyttast i samband med forskingsformidling, til dømes dersom ein står fast når ein skal finna norske faguttrykk. Kunnskapsbasen vil såleis vera eit godt steg i rett retning mot ei slik institusjonell sjølvforvaltning som Simonsen etterlyser. Det under-

teikna etterlyser, er nasjonal vilje til å vidareføra slike språkstrategiske instrument som *KB-N* representerer, gjennom tildeling av forskings- og driftsmidlar, slik at ein verkeleg får norsk i hundre!

Notar

¹ <http://program.forskningsradet.no/kunsti/no/>

² <http://www.nhh.no/fsk/sff/kbn/>

Litteratur

Laurén, Ch., J. Myking & H. Picht (1997). *Terminologi som vetenskapsgren*. Lund: Studentlitteratur

Sammendrag av pensumbok i organisasjon og ledelse. Studentsammendrag av pensum, 1997.

Imsen, G. (1998). *Elevens verden. Innføring i pedagogisk psykologi*. Oslo: Tano Aschehoug.

Kaufmann, G & A.Kaufmann (1996). *Psykologi i organisasjon og ledelse*. Bergen: Fagbokforlaget

Norsk i hundre! Norsk som nasjonalspråk i globaliseringens tidsalder: et forslag til strategi. Oslo: Språkrådet, 2005

Simonsen, D.F. (2006). Behov for en samlet, men differensiert språkpolitikk. I *Forskerforum: tidsskrift for norsk forskerforbund*, 2/2006. Oslo: Forbundet, 28

Brannfaglig terminologi

GUTTORM LIEBE

ARBEIDET MED Å FASTSETTE norsk brannfaglig terminologi er i gang. *Kollegiet for brannfaglig terminologi* ble etablert i 1995 etter initiativ fra *Norsk brannbefals landsforbund* (NBLF). Forbundet, som ble etablert i 1979, er en yrkesmessig interesseorganisasjon uten tilknytning til fagforbund og har søsterorganisasjoner i de fleste europeiske land.

Brannvern er en gammel disiplin, mens brannteori er et nyere fagområde. Brann har i hele menneskehetens historie vært en betydelig utfordring. Definisjonen av *brann* sier nettopp det: «varme og røyk som ikke er under kontroll».

Det er mer usikkert hvor lenge brannteori har vært et fag ved utdanningsinstitusjoner. Men Norges brannskole ble opprettet i Oslo i 1942 og flyttet til Tjeldsund kommune i Nordland i 1994. På universitetsnivå (NTH/ NTNU) har Norges branntekniske laboratorium ('Brannlabben') eksistert siden 1934. Det som tydeligst viser at fagområdet er ungt, er at vår første branningeniørutdanning ble etablert på slutten av 1980-tallet.

Manglende terminologi

I dag fins det ingen ensartet terminologi på det brannfaglige området. Selv forskriftsmakerne våre har ikke det. De løser ofte sitt problem ved å definere ord og uttrykk eksplisitt for den

enkelte lov, forskrift og veiledning. De lokale brannvesen har opp gjennom tidene vært lite villige til å utveksle terminologi, med unntak av dem som mener de er størst, best og flinkest. Dette har selvsagt medført at terminologien er utviklet i ulike retninger, ofte med svært lokale innslag.

Norges brannskole har tidligere ikke problematisert dette forholdet, men har brukt den terminologien den har kommet over. Skolens fire svenske motstykker regnes for å være ledende og har utviklet mange læremidler og annen litteratur. Mange svenske ord og uttrykk herfra er tatt direkte inn i det norske fagspråket uten oversettelse. Innholdet blir dermed svært så ulikt oppfattet rundt om i Norge.

Behov for ensartet terminologi

Behovet for ensartet terminologi blir stadig større fordi

- utdanningsinstitusjonene dekker hele landet
- det samarbeides på tvers av så vel geografiske som faglige grenser i langt større grad enn før
- det er behov for å utarbeide og oversette litteratur på området
- internasjonale fellesaksjoner krever at vi har god norsk terminologi, ellers blir oversettelsene til andre språk enda mer sprikende enn våre norske betegnelser

- standardiseringsomfanget i Europa medfører oversettelser fra engelsk, tysk og fransk.

Kollegiet for brannfaglig terminologi

Som en landsomfattende organisasjon innså Norsk brannbefals landsforbund på midten av 1990-tallet at ensartet terminologi er en forutsetning for å kunne forfatte gode læremidler, utvikle faget for hele landet og skape grunnlag for effektiv erfaringsutveksling. Etter initiativ fra Norsk brannbefals landsforbund ble Kollegiet for brannfaglig terminologi (KBT) etablert. Ideen var å opprette en gruppe med representanter for alle de institusjonene som hadde behov for ensartet terminologi, og å la denne gruppa samle og sile den terminologi som fins, for på den måten å forplikte institusjonene til å være lojale overfor den terminologien som ble valgt.

Etter tre-fire år stoppet arbeidet opp (1998). Det fantes en kladdversjon av det som var gjort til da. Føderasjonen av brannbefalsforbund i Europa (FEU) satte noen år senere i gang noen språkprosjekter med Internett som medium, særlig med tanke på opplæring av alarmsentraloperatører. På denne bakgrunn blåste Norsk brannbefals landsforbund nytt liv i Kollegiet for brannfaglig terminologi tidlig i 2004.

Nå består kollegiet av:

Kari Jensen, Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap
Lars Haugrud, Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap
Anne Steen-Hansen, NTNU, institutt for bygg, anlegg og transport
Bjarne Hagen, Høgskolen Stord/Haugesund, avdeling for ingeniørfag
Trond Rane, Norges brannskole

Thor Adolfsen, Norsk brannvernforening

Wiran Bjørkmann, Standard Norge

Vidar Stenstad, Statens bygnings-
tekniske etat

Guttorm Liebe, Norsk brannbefals
landsforbund

Per Ole Sivertsen, Norsk brannbefals
landsforbund (nettredaktør)

Grunnlagsmaterialet – rangordning

Den viktigste oppgaven for Kollegiet for brannfaglig terminologi er å samle den terminologien som fins på området, ikke å utvikle terminologi. Det gjøres ved å gå gjennom relevant litteratur og plukke ut termer med definisjoner eller beskrivelser.

Vår erfaring er at det i samme etat, institusjon eller organisasjon benyttes uensartet terminologi og råder forskjellige oppfatninger om innholdet i de bakenforliggende begrepene. Videre er erfaringen at samme term kan ha flere definisjoner, at termer mangler definisjon eller beskrivelse, at bare få termer i en sammenheng er klart definert, at definisjoner er uklare, mangelfulle eller klossete utformet, og at den norske terminologien ikke er i samsvar med terminologien på andre språk. Kollegiet for brannfaglig terminologi måtte derfor helt fra starten bestemme seg for en rangordning for grunnlagsmaterialets ulike dokumenttyper. Den ble slik:

- 1 lov
- 2 forskrift
- 3 offentlig veiledning
- 4 andre aksepterte veiledninger, f.eks. Norsk Standard, Byggdetaljblad
- 5 annen litteratur

Det har imidlertid ikke vært lett å være strengt lojal overfor rangordning-

en. Myndighetenes termer og definisjoner har alle de svakheter som er nevnt ovenfor. Komiteen for brannfaglig terminologi er derfor blitt tvunget til selv å utvikle deler av terminologien.

Erfaringer fra arbeidet

Kollegiet for brannfaglig terminologi etablerte noen arbeidsgrupper ved starten av prosjektet, men det ble aldri noen sving på dem. Erfaring fra andre land og prosjekter og våre egne erfaringer tilsier at det er nødvendig med terminologikonferanser eller oversettelseskonferanser.

En annen erfaring er at medlemmene i Kollegiet for brannfaglig terminologi må ha hjemmelekser til møtene. Hjemmeleksen skal fortrinnsvis ikke dreie seg om enkelttermer, men om et sett med termer som benyttes i en viss sammenheng eller er på et avgrenset område. Medlemmene får ansvar for å foreslå definisjoner for hvert sitt termsett.

Arbeidsmetoden som Kollegiet for brannfaglig terminologi følger i dag, er at samtlige termer skal aksepteres i plenum. Termene skal foreslås av ett eller to medlemmer. I praksis oppnås dette ved at samtlige termer på et avgrenset område legges fram og behandles samtidig.

Internett til arbeid og formidling

Kollegiet for brannfaglig terminologi benytter i dag Internett i sitt arbeid og har laget en database som passer til den databasen som Føderasjonen av brannbefalsforbund i Europa benytter i sine språkprosjekter. Når den tid kommer at vi i Kollegiet for brannfaglig terminologi mener at vår norske terminologi har et tilstrekkelig volum, vil termene bli kodet slik Føderasjonen av brannbefalsforbund i Europa

gjør det. Da vil norsk bli det femte språket i den terminologiske ordboken til Føderasjonen av brannbefalsforbund i Europa.

Norsk brannfaglig terminologi fins på www.nblf.no under fanen 'Faguttrykk'. Føderasjonen av brannbefalsforbund i Europas språkprosjekt fins på adressen <http://www.emergency112.org>.

Informasjon til brukerne

Det viktigste er at det blir brukt en ensartet brannfaglig terminologi i skriftlig materiale. Derfor prioriterer Kollegiet for brannfaglig terminologi innsatsen for at vår brannfaglige terminologi skal bli tatt i bruk av norske myndigheter, utdanningsinstitusjoner, forskningsmiljøer og de som skriver veiledninger, standarder og annen relevant litteratur.

Dernest er det ønskelig at alle innenfor faget tar terminologien i bruk. Kollegiet for brannfaglig terminologi har derfor drøftet om det er hensiktsmessig å arrangere en egen språkkonferanse på dette smale fagområdet, men er kommet til at det er bedre å informere om terminologiarbeidet i korte innlegg på de faglige konferanser og møter som ellers blir arrangert.

Avslutningsord

Da Kollegiet for brannfaglig terminologi ble etablert på nytt, advarte jeg deltagerne. Terminologiarbeid er ikke enkelt, det er slitsomt. Det gir ingen inntekter, bare utgifter. Det gir ingen ære, bare kjeft fra dem som er uenige. Det går ikke fort, tvert om går det svært langsomt. Likevel gir vi oss ikke, for vi vet at noen må gjøre denne jobben, slik at vårt fagområde kan utvikles og bli mer effektivt.

Om å oversette OpenOffice.org

AXEL BOJER

DET TYSKE FIRMAET STARDIVISION laget på midten av 1980-tallet kontorprogrampakken *the StarOffice suite*, som Sun Microsystems så kjøpte i 1999. Året etter utga Sun kildekoden som fri programvare¹ under navnet OpenOffice.org 1.0. Etter at en liste med 5000 viktige ord og setninger fra programpakken var oversatt, startet arbeidet med den norske oversettelsen våren 2002. De var grunnlaget for en delvis automatisk oversettelse og skulle sikre en enhetlig terminologi.

Den første norske versjonen kom høsten 2002, både på bokmål og nynorsk. Hjelpetekstene er aldri blitt oversatt, bare grensesnittet og utvidete tips (små bokser som beskriver det elementet som er under musepekeren), da det manglet midler til å oversette hjelpetekstene.

Oversettelsene finansieres av stiftelsen «Åpne kontorprogrammer på norsk»², som er et samarbeid mellom flere kommuner og fylkeskommuner, Skolelinux og Norwegian Unix User Group. Den nyeste versjonen er 2.0.1, som består av skriveprogram, regneark, formelbehandler, tegneprogram, nettsideredigerer og en database. Programmene kan åpne filer fra tilsvarende Microsoft-programmer (Word, Excel, Powerpoint og Access). OpenOffice.org er det største programmet innenfor fri

programvare. Programmet kan lastes ned gratis for Windows, Mac, Linux og Solaris.

Arbeidsmetode

Oversettelsene skjer ved hjelp av oversetterprogrammet Kbabel³ på Linux⁴. Programmet viser én og én tekststreng (én eller flere setninger) fra en lengre tekstfil. Originalteksten (som er på engelsk) vises da sammen med (en skriveplass for) den norske oversettelsen. Oversetteren kan eventuelt vise en parallelloversettelse til et selvvalgt tredje språk også.

Til koordinering av oversettelsene bruker vi mest e-postlister⁵, men vi har iblant også hatt møter der vi behandler retningslinjene for oversettelsen, spesielle ord, og hva de betyr, hvilken programfunksjon de betegner, og – som en konklusjon – hvilken betegnelse vi skal bruke på norsk. Den tas så inn i ordlista vår.

Formalisering – ordliste og retningslinjer

Det første problemet vi støtte på, var terminologien, og lista for automatisk oversettelse var ikke egnet til å slå opp i. Vi ville minske faren for at én og samme term skulle få ulike oversettelser. *Progress Bar* kan f.eks. hete både *framdriftsindikator*, *forløpsindikator* og

framdriftsviser. Dessuten finnes det varianter med *frem-*. For å holde styr på valg vi tar underveis, tok vi i bruk en dataordliste⁶ som ble påbegynt under Skolelinux-prosjektet tidlig i 2002, et prosjekt som vi samarbeider nært med. Ordlista er nå en rettesnor for mange som oversetter fri programvare til norsk.

Vi lagde også et dokument som inneholder generelle oversettelsesvalg og retningslinjer⁷. Retningslinjene beskriver typiske forskjeller mellom norsk og engelsk, f.eks. utstrakt bruk av substantivering: *The installation of program x failed*, som på norsk gjerne kan skrives aktivt: *Klarte ikke å installere program x* (istedenfor *Installasjonen av program x mislyktes*). På samme måte med den engelske progressivformen på *-ing*, altså former som *doing*, som ofte oversettes ved å legge til *mens* eller ved å bruke en annen verbform. *The opening of program x failed* kan dermed bli til *Klarte ikke å åpne program x*. Dessuten diskuterer vi mange viktige detaljer, som navnet på tastene, og hvordan vi refererer til kommandoer som *Fil – Veivisere – Installer nye ordbøker* og *Trykk Ctrl + X for å klippe ut*.

Vi har også en liste med typiske *fyord*, altså ord som det er vanlig å bruke, men som vi ikke anser som spesielt godt norsk, f.eks. *generere*, *aktivere*, *applikasjon* og *konfigurasjon*. Isteden bruker vi henholdsvis *lage/opprette*, *skru på/ta i bruk*, *program* og *oppsett*. Noen generelle regler for bruk av hermetegn, mellomrom o.l. og en lang liste med lenker er også nedfelt i dette dokumentet.

En siste viktig ting som beskrives i retningslinjene, er hvilke valg vi bør ta der ord kan ha flere alternative former, noe norsk er spesielt rikt på. Det kan

være en blandet velsignelse, særlig når flere skal arbeide med samme tekst. Da må vi bli enige om hvilke former vi skal bruke, f.eks. *(ord)boka*, og ikke *boken*. Slike retningslinjer, eller valg, står beskrevet for både nynorsk og bokmål.

En helt annen utfordring er at den engelske teksten ofte er skrevet av personer med dårlige engelskkunnskaper, og dessuten at programmet opprinnelig ble skrevet på tysk og deretter ble oversatt til engelsk. Dette gjør ikke oversetterarbeidet lettere, og ofte kan det ta litt tid før vi forstår hva som menes. Da er det godt at vi kan lete etter den funksjonen som beskrives, og bruke den, og så heller beskrive hva som skjer, enn å oversette den engelske teksten. Men dette tar gjerne tid, så den metoden bruker vi bare på funksjoner som vi allerede kjenner, eller der det er helt uklart hva som menes.

Prinsipper for oversettelsen

Datateknologien har gått fra å være noe for professorer og høyt utdannede fagfolk (helt til på 1980-tallet, da pc-en kom) til å være allemannseie. Deler av fagspråket avmystifiseres og blir hverdagspråk. Dermed holder ikke argumentet om at «dette er et fagord», like godt som det ville ha gjort i en annen teknisk sammenheng. Derfor bruker vi dagligdagse ord på fenomener som faktisk er (blitt) veldig dagligdagse. Eksempler er *nettleser* (ikke *browser*), *nettside* (ikke *websiteside*), *skriver* (ikke *printer*), *tjener* (ikke *server*) og *e-post* (ikke *mail*). Andre ord har fått fornorsket skrivemåte: *en skanner*, *en ruter*, *Internett* m.m. Der det finnes gode norske ord, bruker vi dem. For å komme tilbake til det innledende eksempelet:

Viser og visning passer bedre enn indikator, da de er lettere å forstå og ikke er fremmedord. Derfor valgte vi framdriftsviser.

Skrift kan man sette i kursiv (eller skulle vi kalt det *skråstilt?*), understreke (understreket eller understreking?) eller gjøre **fet** – eller var det **halvfet**? Word bruker «fet», men typografene kaller denne effekten «halvfet», da de har en annen som er fetere og kalles «fet». Vi endte med *halvfet*, da OpenOffice.org også har støtte for skrifttyper med flere grader av fet skrift. «Antikva-skrift» valgte vi å kalle «med seriffer (antikva)» og «grotesker» for «uten seriffer (grotesk)». Her valgte vi altså en dobbeltløsning, da fagordet er innarbeidet og slik sett teknisk korrekt, men neppe særlig kjent for vanlige brukere.

I diskusjoner om enkeltord møter vi iblant argumentet at mange norske ord stammer fra andre språk, spesielt tysk. Ord som virker dagligdagse nå, kan historisk sett være lånord. Dette er selvsagt riktig, men den mengden av tekniske ord som overstrømmer brukerne når de leser en brukerhåndbok, er så stor at det skaper distanse og usikkerhet hos mange som er ukjente med data, spesielt hos den eldre generasjon, som ikke er vokst opp med det.

Vi synes at det er mest brukervennlig å begrense antallet nye ord, og heller bruke ord som de fleste er fortrolige med fra før. Spesielt viktig er det å komme fram til *gode* ord, ord som gir de rette assosiasjonene, slik at brukeren, ideelt sett, rent intuitivt straks forstår hva som menes. Gode betegnelser kan spare brukerne for mye usikkerhet og få dem raskere i gang. Dårlige ord kan føre til det motsatte – selvsagt

uavhengig av om ordet er et lånord eller ei. For noen ganger er et engelsk ord blitt en innarbeidet betegnelse, og da kan et norsk ord heller bli en hindring enn en hjelp til forståelse. I arbeidet vårt må vi derfor hele tiden gjøre en avveining av hvilke hensyn som skal telle mest i hvert enkelt tilfelle.

Nynorsk og bokmål

Ved at vi helt fra starten av har fått oversette til både nynorsk og bokmål, sparer vi tid og arbeid. Vi deler på arbeidet slik at nynorskoversetterne oversetter en halvdel og bokmålsoversetterne den andre, og så møtes vi på midten. Deretter kan vi få støtte i hverandres arbeid fordi vi for eksempel kan se nynorskoversettelsen sammen med vår egen bokmålsoversettelse. Vi kan kopiere over den andre teksten og gjøre bokmål av den, og kanskje ser vi feil eller mulighet for forbedringer i nynorskteksten. Vi regner med at vi sparer rundt en tredjedel av oversettertiden når vi allerede har en oversettelse til den andre målformen.

Vi har også prøvd å automatisere oversettelsen, altså å bruke et program til å gjøre om f.eks. nynorsk til bokmål. Teksten må selvsagt språkvaskes ekstra grundig etterpå, så det er bare en start-hjelp og ingen fullverdig oversettelse. Vi har brukt et selvlagd og ganske enkelt program⁸ som virker for språk som er nær beslektet, som nynorsk, bokmål – og dansk. Vi fant nemlig ut at *hjelpetekstene* allerede finnes på dansk, og dermed kan vi bruke samme metode for å gjøre dem om fra dansk til bokmål. Vi håper det vil gi en raskere, men like god oversettelse, men det gjenstår å

Forts. s. 47

Bremseklaffer eller flaps?

TORILL O. BERGHULNES

VÅREN 2004 gjorde jeg ferdig en hovedfagsoppgave i nordisk språk ved Universitet i Tromsø om flyteknisk terminologi i lærestoff for videregående skole. Jeg undersøkte læreplanene for videregående kurs I flyfag og for videregående kurs II flytekniske fag, en forskrift som styrer deler av læreplanen, og fire lærebøker i studieretningsfag for denne utdanningen. I disse tekstene plukket jeg ut de flytekniske termene og grupperte dem tematisk i de fire hovedgruppene *form*, *opphav*, *semantikk* og *valg av term*. Til slutt gjennomførte jeg en liten spørreskjemaundersøkelse for å kartlegge bruken av noen av disse termene.

Formålet med denne fagspråkstudien var å undersøke ortografi, morfologi og semantikk i det flytekniske vokabularet. Siden kildematerialet var skriftlig, så jeg bare unntaksvis på fonologi. Både flykonstruksjon, flytransport og flyreparasjon er internasjonale virksomheter, og det var derfor av interesse å se om et lite nasjonalspråk som norsk har de nødvendige termene, og i så fall også om de virkelig blir brukt.

Fagspråk, teknolekt og term

Det som først og fremst skiller en fagspråklig tekst fra en allmennspråklig, er forekomsten av et spesialvokabular, ofte kalt *terminologi*. Imidlertid kan man

også skjelne mellom fageksterne og faginterne tekster, hvor den faginterne kommunikasjonen foregår mellom eksperter og av mange regnes som det egentlige fagspråket. Blant de tekstene som jeg har undersøkt, er det strengt tatt bare forskriften som oppfyller dette kravet fullt ut, men jeg valgte å også definere de tekstene som henvender seg til elever under opplæring, som fagspråklige.

Videre vil det være slik at ulike fagområder har hvert sitt fagspråk, som kan kalles teknolekter. Det vil sjelden være vanntette skott mellom dem; en teknolekt kan låne faguttrykk fra en annen, på samme måte som et ord kan gå fra allmennspråket og inn i fagspråket. Der vil ordet få status som term, og det skal i prinsippet kunne defineres presist.

Analyse av termene

I undersøkelsen har jeg sett på de flytekniske termenes morfologiske tilpassing (bøyning og sammensetning), ortografisk tilpassing, fonologisk tilpassing, tilfeller uten aktiv tilpassing og eksempler på grafisk tilpassing. Alt dette gjelder nesten utelukkende lånord. Videre har jeg undersøkt hva som er termenes opprinnelsesspråk, forekomster av dubletter (to ulike termer som dekker samme begrep) og termer overført fra andre teknolekter. Andre

forhold som jeg har studert, er metaforikk, polysemi (det at et ord har flere betydninger), homonymi (én term med to ulike betydninger) og semantisk tilpassing (i all hovedsak innsnevring av betydning). Termene kan også deles inn i undergruppene *støtte* og *omvendt støtte*. Begge innebærer at en norsk og en ekvivalent importert term opptrer sammen, f.eks. *motstand* (*drag*). Videre deles termene inn i oversettelseslån, avløserord, kodeveksling (ikke tilpasset lånord i en norsk setning) og uheldige termkonstruksjoner.

Fra de seks tekstene som jeg undersøkte, hentet jeg ut totalt 659 termer. Av dem var 93 % substantiv, ca. 4 % var verb, vel 2 % var adjektiv, og en forsvinnende liten del var adverb og hele setninger som fungerte som termer. Denne ordklassefordelingen er som ventet i tekster som hovedsakelig beskriver tekniske og mekaniske innretninger. Til sammenligning har ei allmennspråklig ordbok som *Nynorskordboka* 59 % substantiv og 19 % verb.

Det finnes mange lånord blant de flytekniske termene. En forholdsvis stor del er morfologisk tilpasset, enten fordi de følger norsk bøynings- eller orddanningsmønster for substantiv, verb eller adjektiv, eller fordi det lages hybridtermer (sammensatte ord med et norsk og et ikke-norsk ledd). Dette gjelder 169 termer til sammen, hvorav de fleste (98) var hybridtermer. Eksempler på importerte substantiv med norsk bøyning er *downwashene* og *en yaw – yawen* (ca. 90 % av disse substantivene er hankjønn), verb med norsk ending i infinitiv og/eller bøyning i presens er *sweepes* og *pitche – pitchar*, og to av hybridtermene er *ettertorqueing* og *stallfart*.

Det finnes ikke så mange morfologisk integrerte innlånte verb blant termene (14), men sett på bakgrunn av at det totale antall ekserperte verb bare er 26, utgjør dette likevel en stor andel. Jeg opererer også med ei ganske stor gruppe lånord (75 termer) som ikke er aktivt tilpasset, bl.a. *fuselage* og *elevons*, og blant dem er det ingen verb. Ortografisk tilpassing er en annen integreringsstrategi, f.eks. *naselle* fra engelsk/fransk *nacelle* og *avionikk* fra engelsk *avionics*, men bare 34 termer har gjennomgått denne endringen. Av fonologisk tilpassing finnes kun seks, slik som verbet *flapper*. Det foregår altså oftere en morfologisk enn en ortografisk tilpassing, slik at *sweepbacken*, som er bøyd som et norsk hankjønnord, samtidig har beholdt engelsk stavemåte. Dette bekrefter det andre undersøkelser også har vist, nemlig at de grammatiske reglene som så å si angår språkets indre struktur, slikt som bøyning, vanskeligere kan brytes enn mer ytre forhold som ortografi. Særlig tydelig blir dette for verb, siden ingen av dem er forblitt i importert uendret form. Den siste måten å behandle formen av et lånord på er å markere det grafisk, enten med anførelstegn eller med kursivering. Det har skjedd med 35 av termene, de fleste med anførelstegn og de fleste engelske, slike som «*airstart*» og «*surge*».

Flytekniske termer har mange opprinnelsesspråk (engelsk, norsk, tysk, latin, gresk og fransk), og det finnes enkelte dubletter og en god del termer fra andre teknolekter (sjøfart, diverse transportmidler, biler/bilmekanikk, motorer og bygningsteknikk). Ikke uventet er det mange engelske lånord (40,4 %), men med norsk som en god nummer to

blant opprinnelsesspråkene, med 35,4 %. Til sammen har latin, gresk og fransk bidratt med 16,5 %. Det er ofte termer som engelsk også har lånt, og som norsk kanskje har fått derfra og ikke direkte fra de tre andre språkene. Dette kan gjelde f.eks. adjektivet *transonisk*, opprinnelig latin, og på engelsk *transonic*, så den engelske andelen er av den grunn kanskje egentlig større. For tysk blir forholdet litt annerledes. De fleste av de tyske lånordene (totalt 7,7 %) har ikke gått vegen om engelsk, bl.a. *skott* av tysk *Schott*. Av dubletter registrerte jeg bare tre, siden jeg satte som kriterium at to termer måtte ha en gjennomført og likeverdig bruk i noen av de undersøkte tekstene, altså dekke samme begrep og brukes omtrent like mye. Synonymi er svært lite ønskelig i fagspråk, og det kravet er tydeligvis langt på veg oppfylt i mitt materiale. De tre eksemplene jeg fant, var *flyger = pilot*, *overlyds- = supersonisk* og *steile/steiling = stalle/stalling*. For termer som er overført fra andre teknolekter, stammer langt de fleste fra sjøfart, nemlig 32 av 40, og eksempler kan være *flåte* og *rør*. Jeg så også på språklig opphav for termer fra andre teknolekter, og da bidro norsk og nedertysk/nederlandsk med flest, henholdsvis 11 og 10 (*flåte* fra norrønt og *rør* fra nedertysk). Sjøfart er en eldre teknolekt, etablert før innlån til norsk fra engelsk startet for alvor.

Termene og deres betydning

Flytermer er ofte resultat av semantiske vandringer, slik som metaforikk, polysemi/homonymi og semantisk tilpassing. Blant de 37 metaforene jeg fant, har de fleste (19) fått sin betydning overført fra mennesker og andre landdyr, mens sju termer stam-

mer fra fugleverdenen. Eksempler her kan være *hale* og *nese* for førstnevnte, *vinge* fra fuglene. Andre bidragsyttere er fisk/havdyr og planter. De fleste metaforene er norske ord, eventuelt gamle og godt etablerte lånord. Samtidig er det slik at svært mange av de samme metaforene også brukes i engelsk (*tail*, *nose* og *wing*), men et slikt sammenfall er ikke så merkelig for to såpass nært beslektede språk som norsk og engelsk. Polysemi/homonymi fant jeg bare ett tilfelle av. Eksemplet er *luftfart*, som betyr 'lufttrafikk, ferdsel i lufta', men som i tillegg kan bety 'lufthastighet', helst i nynorsk. I den ene teksten som jeg undersøkte, er 40 % på nynorsk, og her fant jeg denne mulige dobbelbetydningen. Når det gjelder semantisk tilpassing, fant jeg 20 termer som har gjennomgått en slik endring, hvorav 19 har fått en innsnevret betydning. Alle disse er lånord, og det er en svært vanlig strategi ved ordimport. Av de 19 er 15 lånt fra engelsk. Eksempel kan være *flaps*, engelsk flertallsord, innsnevret fra generelt 'klaff, lapp, dask' i engelsk til norsk 'bremseklaff/vingeklaff'. Det eneste ordet som har fått utvidet sitt betydningsinnhold, er norsk, nemlig verbet *ta av* 'lette' (jf. engelsk *take off*), som har fått den betydningen i tillegg til den opprinnelig 'fjerne' o.l.

Utvalg og prioritering

Jeg har også sett på hvordan termer er valgt ut og prioritert. Termer kan brukes i tekst på ulike måter, nemlig som *støtte* (ikke-norsk term fulgt av norsk oversettelse eller avløserord i parentes), *omvendt støtte* (norsk term fulgt av ikke-norsk ekvivalent i parentes), *oversettelseslån*, *avløserord*, *kodeveksling* (ikke-

integret utenlandsk uttrykk i norsk setning), og det kan finnes uheldige termkonstruksjoner. Støtte fant jeg 37 forekomster av, de fleste engelske med norsk støtte: *sweep* (*tilbaketrekking*). Omvendt støtte er mye vanligere – noe man også har funnet i andre undersøkelser – nemlig 123, i all hovedsak kombinasjonen norsk-engelsk: *deksel* (*shroud*). Hensikten med omvendt støtte er vanligvis å introdusere en norsk term, samtidig som den engelske – som kan være vanligst i fagmiljøet – beholdes. Av oversettelseslån registrerte jeg 135, også her hovedsakelig oversettelser fra engelsk, slik som *avisingsvæske* fra *deicing fluid*. Avløserord ble notert med 114, nesten utelukkende fra engelsk, f.eks. *skyvekraft* fra *throttle*. Avløserord skal, til forskjell fra rene oversettelser, overføre en terms betydning ved hjelp av nye sammensetninger, metaforer eller termer fra andre teknolekter på målspråket. Kodeveksling er forholdsvis lite brukt, og andre studier slår også fast det. I mitt tilfelle kan det lave antallet skyldes at jeg ikke regnet uintegreerte lånord i rene oppramsinger som kodeveksling, de må utgjøre et setningsledd alene i en ellers norsk setning. Jeg registrerte 20 tilfeller, alle fra engelsk, f.eks. *holde god avstand til stall speed eller til farlige [...]*. Det jeg kaller uheldige termkonstruksjoner, fant jeg kun sju av, siden jeg bare tok med de som kunne virke uklare, tvetydige eller unødvendig lange. Det vil si at diverse tilfeller av stavfeil og ukorrekt særskrivning samt bruk av bindestrek og stor bokstav er utelatt her. En av de sju forekomstene er *veng som er tilbaketrekt*, hvor det kortere syntagmet *tilbaketrekt veng* ville ha vært å foretrekke.

Spørreskjemaundersøkelsen

I tillegg til hovedstudien av de seks tekstene gjennomførte jeg en beskjeden spørreskjemaundersøkelse blant elever i videregående skole – 35 elever i videregående kurs I flyfag og 33 elever i videregående kurs II flytekniske fag og avionikk. På skjemaet forekom 20 termpar, en norsk term med engelsk ekvivalent, f.eks. *vingeklaffer/bremseklaffer* – *flaps*. Spørsmålet var om elevene mente at den norske termen var mest brukt, at den engelske termen var mest brukt, eller at begge var omtrent like mye brukt. Resultatet ble at engelsk vant, nokså klart på videregående kurs II med 66,5 %, men mer knepent på videregående kurs I med 53,1 %. I tillegg til klare forskjeller mellom de to elevgruppene på ulikt utdanningsnivå var det også ulikheter mellom termparene. *Flaps* var ifølge rapporter nesten enerådende i forhold til *vingeklaffer/bremseklaffer*, mens *høyderor* – *elevator* befant seg i en overgangsfase og ble brukt om lag like mye. Ingen norsk term ble oppgitt som mest brukt i gjennomsnitt, selv om noen elever jo hadde krysset av for det. Uansett er nok omfanget av denne delen av undersøkelsen for lite til at det kan gi noen sikker indikasjon på termbruken.

Norske termer eller domenetap?

Har norsk fagspråk ei framtid, eller må man etter hvert innse at flere og flere fagfelt går over til engelsk? Her bør man nok skille mellom ulike nivå, slik at språket blant høyt spesialiserte eksperter ikke trenger å være det samme som i videregående skole. Grunn-

Forts. s. 47

NYORDNYORDORDNYORD
ORDNYORDORDNYORDNY
NYORDNYORDNYORDNY
ORDNYORDORDNYORDNY
NYORDNYORDNYORDNY
ORDNYORDORDNYORDNY
NYORDNYORDNYORDNY
ORDNYORDORDNYORDNY
ORDNYORDORDNYORDNY
ORDNYORDORDNYORDNY
ORDNYORDORDNYORDNY
ORDNYORDORDNYORDNY
ORDNYORDORDNYORDNY
ORDNYORDORDNYORDNY

Når eit ord er ført opp i denne spalta, tyder det berre at vi har registrert det. Det tyder ikkje at Språkrådet går god for ordet.

Dersom vi rår til eller rår frå å bruke ordet, vil vi nemne det uttrykkeleg. Nyord-spalta blir redigert av Svein Nestor.

rusis, rusgelé, sjokoladeshots De norske dagligvarekjedene vil ikke markedsføre nye alkoholprodukter som ruis, rusgelé og sjokoladeshots.

Aftenposten 18.2.2006

sansehage Sokna sykehjem har fått sin egen Edens hage med springvann, hanegal, fontene, blomster og urter som noen av hovedingrediensene. Sansehage har de kalt det nye og vakre uteområdet som skal komme de 40 pasientene og 20 dagbrukerne til gode.

Ringerikes Blad 11.7.2005

skolebesteforeldre Skolebesteforeldre kalles de. Eldre som stiller opp gratis og hjelper elever med skolearbeidet – og deler av sin kunnskap.

VG 23.2.2006

småstor Den helt nye småstore Yaris

Bilreklame i Aftenposten 20.1.06 Dette adjektivet blir brukt om en biltype som ifølge produsenten er liten utenpå, men stor innvendig.

Ordet er dannet etter norske orddanningsregler, for vi har allerede f.eks. sursøt, som kan brukes om både supper, sauser og miner (et sursøtt smil).

sofagrising Virus kan gjøre oss fetere. En ny studie underbygger mistanken om at ikke bare overspising og sofagrising har gjort fedme til en folkesykdom.

Nationen 6.2.2006

trådtrekkjar Me søker etter ein trådtrekkjar til Lølandsmarkeringane. Det skal haldast markeringar i samband med at det er 150 og 100 år siden forfatternen Rasmus Løland vart fødd og døydde. Markeringane vert haldne i 2007 og 2011.

Stillingsutlysning fra Lølandsnemnda 9.2.2006

spontanalter Dagen etter ulykken møttes over to hundre mennesker på ulykkesstedet for å minnes Johanne. Siden har bildet av henne blitt stående der, sammen med blomster, brev, levende lys og kosetigeren hennes. Skikken med å lage spontanaltere til minne om en avdød, kaster oftere enn før et skjær av levende lys over ulykkessteder i Norge.

Vårt Land 4.11.2005

videoblogger, vlogger I USA har en kjent videoblogger, eller vlogger, demonstrert hvordan dette kan brukes positivt av politikere til å etablere en tosidig kontakt med velgerne.

Aftenposten 19.1.2006

vott-i-vott Langs kalde gater unge par vott-i-vott.

Dagbladet 21.1.2006

ytringsadgang Ytringsfriheten debatteres, men ikke den viktige ytringsadgangen. De som velger ut det som skal komme på trykk i et medium med begrenset spalteplass, har stor makt og stort ansvar. Denne makten bruker de til å favorisere innlegg fra kjente personer. Dette er i hovedsak folk fra universitetsmiljøer og politikere, enten de er i jobb eller pensjonister.

Leiv Osvold i Aftenposten 24.2.2006

Redaksjonen tek gjerne mot brev frå lesarane. Det kan vere kommentarar til artiklane og emne i bladet, interessante ord og

uttrykk ein har kome over, nyord, spørsmål eller anna. Adressa er: Språknytt, Språkrådet, Postboks 8107 Dep, 0032 OSLO

Spørsmål: Vi lurar på om *aviær influensa* er et jålete fremmedord for fugleinfluensa. *Avi-* forbinder vi med 'luft-', 'luftbåren', altså fra engelsk, men æ-en i *aviær* tyder på at det ikke er noe engelsk ord, så hva er opphavet?

Svar: I materiale fra Veterinærinstituttet om fugleinfluensa brukes betegnelsen *aviær influensa*. Adjektivet *aviær* står ikke i norske allmennordbøker, men flere medisinske ordbøker har det.

Formen *aviær* har mange parallell-dannelser i norsk i adjektiver som *lineær*, *familiær*, *primær*, *populær*, *militær* osv. Endelsen *-ær* har vi fått via fransk *-aire* fra den latinske adjektivendelsen *-arius*.

Vårt adjektiv *populær* har opphav i det latinske adjektivet *popularis*. Det er dannet til substantivet *populus*, som betyr 'folk'. Utgangspunktet for adjektivet *aviær* er det latinske substantivet *avis*, som betyr 'fugl'. Til dette substantivet har latin dannet et adjektiv *aviarius*, som betyr 'fugle-'. En annen avledning til *avis* er substantivet *aviarium*, som betyr 'fuglebur'. Denne av-

ledningstypen kjenner vi godt fra *aquarium*, som betyr 'vanningssted', noe som er helt naturlig, siden det er avledet av *aqua* 'vann'. Vårt ord *akvarium* kan vi nærmest oversette med 'vannbur'.

Det engelske ordet *aviation*, som betyr 'luftfart', har engelsk lånt fra fransk, der dette ordet oppstod på midten av 1800-tallet. Det er altså en nydannet avledning til *avis*.

Formen *aviær* må regnes som riktig i norsk, dersom vi altså skal bruke en fremmed betegnelse for det som har med fugl å gjøre. Informasjonen fra Veterinærinstituttet viser at den faglige termen *aviær influensa* kan være nyttig for å forklare bakgrunnen til forkortinger som *HPAI* (høypatogen *aviær influensa*). Når en skal gi informasjon til folk flest, bør en absolutt bruke den allment forståelige formen *fugleinfluensa*.

Et annet latinsk adjektiv, som har funnet veien til noen allmennordbøker, er *bovin*, som stammer fra det senlatiniske adjektivet *bovinus*. Det er avledet av dyrenavnet *bos*, som betyr 'okse' eller 'ku'. Når det ikke heter *bos-inus*, men *bov-inus*, så er grunnen til det at adjektivendelsen *-inus* legges til stammen i substantivet, og den finner vi ikke i nominativformen *bos*, men f.eks. i genitiven *bov-is*,

I Audun Øyris Norsk medisinsk ordbok fra 2001 står sykdomsnavnet *bovin spongiform encefalopati*. Det engelske populærnavnet er *mad cow disease*. Den tilsvarende norske betegnelsen er *kugalskap*.

Undervisning og forskning i terminologi

I Norge har det vært gjort ett forsøk på å få i gang terminologiutdanning på universitetsnivå. Universitetet i Bergen (UiB) tilbød et halvårsstudium i terminologi mellom 1987 og 1998, men det ble nedlagt. Terminologi tilbys som en integrert del av andre studier, f.eks. oversettelse og fagspråk ved Høgskolen i Agder, tolkeutdanningen ved Universitetet i Bergen, økonomi og administrasjon samt fagoversettelse ved Norges handelshøgskole (NHH) i Bergen og fagspråkstudiene ved Høgskolen i Østfold. I dag fins det ingen selvstendige terminologiske utdannings-tilbud av den typen vi kjenner fra Vasa

universitet i Finland eller Copenhagen Business School i København, for å nevne to nordiske studiesteder.

Termdist – prosjekt for utvikling av nettverk for internettbasert samnordisk fjernundervisning i terminologi
<http://www.cimo.fi/dman/Document.phx/~public/Nordplus/Nordplus/NO RDPLUSNATVERK2005.pdf>

Det internasjonale instituttet for terminologiforskning (IITF)
<http://www.uwasa.fi/hut/svenska/iitf>

Lære- og kursbøker på skandinavisk

Christer Laurén, Johan Myking og Heribert Picht: *Terminologi som vetenskapsgren* (Lund: Studentlitteratur 1997)

Bodil Nistrup Madsen: *Terminologi – prinsipper og metoder* (København 1999)

Heidi Suonuuti: *Guide to terminology* (Helsingfors 2001)
[svensk oversettelse: *Terminologiguident* (TNC: Stockholm 2004)]

Norsk oversettelse blir ferdig til sommeren.

Kurs og konferanser

Internasjonalt sommerkurs i terminologi, 10.–14. juli 2006 ved Universitetet i Wien, Østerrike
www.iim.fh-koeln.de/TSS2006

Terminology Summit III,
13.–14. november 2006, Brussel, Belgia
<http://www.eaft-aet.net/62>

Nordterm-dagene 2007,
Bergen 13.–17. juni 2007

To pågående prosjekter

Kulturell identitet i akademisk prosa
<http://kiap.aksis.uib.no>

Kunnskapsbase for norsk økonomisk-administrativt fagdomene (KB-N)
<http://www.nhh.no/spr/sff/kbn>

Digitalfjernsynsterminologi

Sammen med bransjeorganisasjonen *Elektronikkbransjen* deltok Språkrådet i fjor i et prosjekt som utviklet digitalfjernsynsterminologi i regi av Norges televisjon (NTV), som eies av NRK, TV2 og Telenor. Terminologien er vedlagt NTVs søknad om konsesjon for digitale bakkesendinger for fjernsyn, se http://www6.nrk.no/norgestelesjon/aktuelt/NTV_web_ferdig.pdf

Her er noen smakebiter:

analogslukking/analogsløkking
– analogue shutoff

Varig opphør av utsending av **analoge** fjernsyns- eller radiosignaler i et **sendernett**

bestillingsprogram/tingingsprogram – video on demand (VOD)

Et program seeren får tilgang til ved **programbestilling**, se dette.

betalings-tv – pay-TV (PTV)

En ordning der seerne

- 1) kjøper et abonnement som gir rett til å se én eller flere kanalers kringkastede programmer i et bestemt tidsrom, eller
- 2) betaler en avgift for retten til å se et enkelt program eller en programserie ved utsending («løssalgs-tv/laussalstv») = pay per view TV).

digitalovergang – digital switchover
Skifte fra **analog** til bare **digital** utsending, vanligvis etter en periode med **parallellsending**

digital-tv-boks, digitalboks – set-top box
Et apparat som har som hovedfunksjon å ta imot og omforme **digitale** fjernsynssignaler til **analoge**, og som plasseres i tilknytning til fjernsynsapparatet.

programbestilling/programtinging – video on demand (VOD)

Et system som gjør det mulig individuelt, når som helst og mot betaling å bestille fra et stort utvalg programmer et **bestillingsprogram** (se dette) som man ønsker å se.

stolpeformat – pillar format

En svart vertikal stolpe på høyre og venstre side av et bilde i **standard-skjermformat** når det blir vist på en skjerm med **bredformat**.

stripeformat – letterbox format

En svart horisontal stripe over og under et bilde i **bredskjermformat** når det blir vist på en skjerm med **standardformat**.

Frå s. 3 ... *Finn du ikkje ordet, ...*

Notar

¹ Jan Hoel (red.): *Hvem tar ansvaret for fagterminologien? Rapport fra en strategikonferanse om terminologi og fagspråk i Norge* (Språkrådet 2005). Sjå <http://www.sprakradet.no/upload/8177/fagspraak04.pdf>

² *Kan terminologi på norsk bidra til økonomisk lønnsomhet? Belysning av situasjonen innenfor*

fiskeri, havbruk og regnskapsførsel.

(Handelshøgskolen, tidsskriftet SYNAPS nr. 18/2006)

³ Gjert Kristoffersen m.fl.: *Norsk i hundre! Norsk som nasjonalspråk i globaliseringens tidsalder. Et forslag til strategi.* (Språkrådet 2005). Sjå http://www.sprakradet.no/upload/3620/norsk_i_hundre.pdf

Oppfølginga av *Norsk i hundre!*

Interimsstyret i Språkrådet sende 6. mars ei tilråding til Kultur- og kyrkjedepartementet når det gjeld oppfølginga av utgreiinga *Norsk i hundre!* Utgreiinga er omtalt i Språknytt 4/2005. Språkrådet skriv mellom anna:

1 Det bør lagast ei stortingsmelding som behandlar dei prinsipielle synspunkta som blir lagde fram her og i *Norsk i hundre!*. Målet med meldinga må vera at det blir vedteke ein overordna norsk språkpolitikk som det skal takast omsyn til ved utforminga av politikk på alle relevante område i samfunnslivet.

2 Måla for det nye Språkrådet bør utformast gjennom ei lov med forskrift, som då blir eit lovfest uttrykk for den statlege språkpolitikken. Det hastar å få på plass ei slik endeleg forankring av det nye organet.

3 Det er grunnleggjande at den norske språkpolitikken blir forankra i Stortinget og regjeringa og ikkje berre lagd til eitt departement, Kultur- og kyrkjedepartementet, slik han er i dag. Døme på departement som er svært viktige for å sikra måla og tiltaka som blir fremja her, er Kunnskapsdepartementet, Fornyings- og administrasjonsdepartementet og den tverrdepartementale gruppa som har ansvar for it-utviklinga.

Ut over dei overordna synspunkta som her er framlagde og tiltaka som går fram av *Norsk i hundre!*, vil styret understreka desse punkta:

4 Det er naturleg å dela statens ansvar for språk på tre nivå:

- stortingsnivå, lovgjevande og

politikkformande tiltak

- regjeringa, utøvande organ for politikken, gjennom statsministerens kontor og departementa
- Språkrådet og andre faglege og administrativt utøvande språkorgan (til dømes Sametingets språkavdeling)

5 Styret vil peika på framlegget i *Norsk i hundre!* om å lovfesta ansvaret for å utvikla eit norsk fagspråk. I tillegg ber styret departementet reisa framlegg om å ta inn att ein paragraf om norsk undervisningsspråk i lov om universitet og høgskular. Ein slik paragraf, som presiserte at norsk til vanleg skal vera undervisningsspråket i høgre utdanning, vart teken bort av eit fleirtal i Stortinget i 2002.

6 Styret vil understreka sterkare enn strategigruppa har gjort, at arbeidet med norsk som forskningsspråk ikkje må forsømmast, men utvidast. Det nye belønningssystemet for forskning i høgskular og universitet ser ut til å premia nokså mekanisk forskning som er skriven på engelsk framfor forskning på norsk. Styret meiner å kunna slå fast at det på ei rad område er viktig at nettopp grunnforskninga blir gjennomført på norsk, og at dette i seg sjølv er viktig for å sikra andre mål, som at formidling og undervisning i høgre utdanning må gå føre seg på norsk.

7 Styret vil understreka den rolla barnehagane har for å sikra eit medvit om språk. Ansvaret for at ungene skal få respekt for eige og andre sitt tale-

Framh. s. 48

Fra s. 7 ... *Fag, fagmenneske* ...

Det er klart at 'vi' i den siste setninga, den som ser, er lesaren. Men det er svært uvanleg å nytte *du* i denne sjangeren. I staden nyttar forfattaren eit inklusivt *vi* som framstiller det som om han sjølv og lesaren er saman om observasjonen. I økonomi og fleire andre fagfelt er dette svært vanleg språkbruk. Ved at lesaren får seg tildelt oppgaver i leseprosessen, kan det òg tenk-

jast at han eller ho vert meir tilbøyeleg til å resonnerer på same måte som forfattaren om temaet. Inkluderinga har altså klar retorisk funksjon: Lesaren skal overtydast. Anten dei er uttrykkelige nemnde eller ikkje, er både forfatterane og lesarane til stades rundt teksten: Dei skaper, formidlar og tek til seg kunnskap, og dei argumenterer og lèt seg overtyde – eller ikkje.

Fra s. 37 ... *Om å oversette* ...

se. Vi er nå i full gang med språkvask av *utvidede tips*. Neste utfordring blir å gjøre ferdig alle hjelpetekstene – i seg selv en stor oppgave.

1 Fri programvare innebærer, i motsetning til produsenteide eller proprietære programmer, at alle kan laste ned eller endre på programmene, gi dem videre eller selge dem. Forutsetningen er at ingen hindrer andre i å ha de samme rettighetene. OpenOffice.org utgis under den frie lisensen LGPL.

2 <http://no.openoffice.org>
3 <http://i18n.kde.org/tools/kbabel/>
4 Et fritt alternativ til Mac OS og Windows.
5 I stor grad bruker vi i18n-no-krøllalfalister.ping.uio.no, en liste for alle som oversetter fri programvare til norsk, ordsmia-krøllalfalister. sprakrad.no og o3-krøllalfa-skolelinux.no.
6 <http://i18n.skolelinux.no/nb/Fellesordl.eng-no.html>
7 <http://i18n.skolelinux.no/retningslinjer.html>
8 <http://savannah.nongnu.org/projects/transpo>

Fra s. 41 ... *Bremseklaffer* ...

leggende opplæring skiller seg på de fleste områder fra høyskoler, forskningsmiljø og interne fagmiljø, og det vil også vise seg i muntlig kommunikasjon og i skrevne tekster beregnet på mottakere på samme faglige nivå.

En annen sak er om en svært streng norsk purisme vil være å foretrekke. Man må regne med at et visst antall lånord uansett vil få innpass, men gjerne i norvagisert form. Også forholdet mellom bokmål og nynorsk kan trekkes inn her. Har vårt lille språksamfunn mulighet til å holde seg med to varianter av hver teknolekt? Kun en

liten del av mitt materiale er på nynorsk, og det eneste ordet jeg fant som man kan si ikke fungerte helt, var *luftfart*. Her spør det om «*lufthastighet*» kunne ha vært like bra, altså at man godtar affiks som *be-*, *-heit* o.l. i større grad i nynorsk fagspråk enn i allmennspråket. Uansett bør det anses som viktig at nordmenn kan kommunisere på morsmålet om fagspråklige emner, ikke minst i grunnleggende fagopplæring. Og all den stund det fortsatt skrives lærebøker på norsk for flyteknisk utdanning, får man si at dette domenet ikke kan regnes som tapt.

Frå s. 46 ... *Oppfølginga av ...*

mål, at dei får rikeleg tilgang på bøker, filmar og dataprogram på norsk (nynorsk og bokmål) bør vera ein grunnleggjande del av den nye språkpolitikken.

8 *Norsk i hundre!* peikar på at dei store riksavisene i dag diskriminerer nynorsk ved at dei ikkje tillet nynorskjournalistar å bruka målforma si. Styret ber departementet vurderer om det kan setja inn tiltak for å sikra at denne diskrimineringa tek slutt. Eitt døme på eit statleg tiltak kan vera at ein ikkje gjev momsfritak for større riksavisar med allment formål dersom dei ikkje opnar for – og oppmodar om – å bruka begge målformene på redaksjonell plass i avisa.

9 Det bør tilsetjast ein rådgjevar på høgt nivå ved statsministerens kontor. Ei formalisering av kontrollen med språket i nye lover er viktig. Me vil og peika på det systemet ein har hatt sidan 1993 i Sverige, med ei eiga klarspråksgruppe i Justisdepartementet, samansett av administrative leiarar, juristar og språkeksperter.

10 Gjennomføringa av politikken bør rapporterast gjennom ei fast melding til Stortinget. Her kan òg dagens mållovsmelding takast inn. Ut frå krava til meldinga kan det tenkjast ei årleg melding, ei toårig eller ei fireårig melding.

Heile brevet kan lesast her:

www.sprakradet.no/n100

Trykksaker frå Språkrådet

- eks. Norsk i hundre! Norsk som nasjonalspråk i globaliseringens tidsalder. Oktober 2005. 184 s. Kr 120.
- eks. Språkkvaliteten i film- og fjernsynsteksting. Rapport fra en konferanse i Oslo, mars 2005. 98 s. Kr 70.
- eks. Forståeleg språk for alle. Rapport frå ein nordisk konferanse om klarspråk. Kongsberg, 4.–6. november 2004. 120 s. Kr 75.
- eks. Hvem tar ansvaret for fagterminologien? Rapport fra en strategikonferanse om terminologi og fagspråk i Norge. Oktober 2004. 126 s. Kr 50.
- eks. Ordbok for fysikk og kjemi til skolebruk. Norsk språkråds skrifter nr. 7. 2000. 154 s. Kr 195.
- eks. Ordtilfanget i nynorsk. Synsmåtar og røynsler. Norske språkråds skrifter nr. 5. 1998. 114 s. Kr 50.
- eks. Purisme på norsk? Norsk språkråds skrifter nr. 4. 72 s. Kr 50.
- eks. Rettskriving hos nynorskforfattarar. Norsk språkråds skrifter nr. 3. 1995. 64 s. Kr 50.
- eks. Egil Pettersen: Språknormering og forfatterne. Ortografi og morfembruk hos ti bokmålsforfattere for hvert av årene 1937, 1957 og 1977. Bergen 1993. 166 s. Kr 80.
- eks. Kjønn, språk, likestilling. Retningslinjer for kjønnsbalansert språkbruk. 1997. 20 s. Gratis
- eks. Kvifor i all verda skal eg lære nynorsk? For elevar i vidaregåande skule. 12. s. Gratis.
- eks. Derfor trenger vi språkteknologi på norsk. 8 s. Gratis
- eks. Temanummer om Ivar Aasen. Språknytt 1/1996. Enkeltnummer gratis. Klasesett (30 eks.) kr 90.

Namn:

Adresse:

Postnummer og -stad:

Trykksaker som ikkje er gratis, blir sende med faktura.

FORFATTARANE

Torill O. Berghulnes er lektor ved Asphaugen videregående skole og underviser også i norsk for utanlandske studentar ved Høgskolen i Bodø.

Axel Bojer er omsetjingskoordinator for omsetjing av OpenOffice.org og KDE. Han skriv på ein mastergrad i tysk på Universitetet i Oslo.

Jan Hoel er rådgjevar i Språkrådet. Han er for tida leiar i styringsgruppa for den nordiske samanslutninga Nordterm.

Håvard Hjulstad er prosjektleiar i Standard Norge, der han m.a. har ansvar for kulturelt mangfald og fleirspråklegheit i høve til IKT-standardisering. Han har arbeidd med terminologi og ordbøker sidan på 1970-talet, m.a. ved Norsk termbank og Rådet for teknisk terminologi.

Knut Jonassen er cand. real og arbeider i Standard Norge, der han er leiar for Miljødataprogrammet. Han er tidlegare terminolog og var i fem år leiar for Norsk termbank ved Universitetet i Bergen.

Torodd Kinn er førsteamanuensis i nordisk språk- vitskap ved Universitetet i Bergen. Dei viktigaste

forskningsfeltene hans er grammatikk og vitskapleg tekst.

Ellinor Kolstad er skjønnlitterær omsetjar, og omset hovudsakleg frå engelsk og russisk. Ho har arbeidd som dagleg leiar av Norsk Forfatter-sentrum og som prosjektmedarbeidar ved LOs internasjonale avdeling.

Marita Kristiansen er førsteamanuensis i engelsk språk ved Noregs handelshøgskole. Ho arbeider med både teoretisk og praktisk fagspråkforskning med fokus på disiplin autonomi og økonomisk-administrativ terminologi.

Guttorm Liebe er utdanna sivilingeniør og er brannsjef i Skien brann- og feiervesen. Han har vore leiar av Norsk brannbefals landsforbund sidan 1992. Han har skrive læreboka *Brannfysikk fra teori til praksis*, som blir brukt m.a. ved Norges brannskole, og har skrive ei rekkje artiklar innanfor brannfaget.

Johan Myking er førsteamanuensis ved Nordisk institutt, Universitetet i Bergen, og har vore aktiv i terminologisk prosjektarbeid, m.a. som leiar for Norsk termbank 1994–1996.

Omslagsbilete:

© Svein Erik Dahl / Samfoto

INTERNETT

Tekstane i dette nummeret finst òg på Internett: <http://www.sprakradet.no>

SPRÅKRÅDET

Postboks 8107 Dep
0032 OSLO

Telefon: 22 54 19 50

Telefaks: 22 54 19 51

Ansvarleg redaktør:
Sylfest Lomheim

Redaktørar:

Svein Nestor
svein.nestor@sprakradet.no

Åsta Norheim
asta.norheim@sprakradet.no

**Abonnement og adresse-
endring:**
post@sprakradet.no

Signerte artiklar står for forfattaren sitt syn.

Fire nummer i året.

Opplag: 25 200

Redaksjonen avslutta 17.3.2006

Form: NIGARD, Venabygd

Trykk: PDC Tangen 2006

ISSN 0333-3825

B

NORGE/NOREG

P. P.

Returadresse:
SPRÅKRÅDET
Postboks 8107 Dep
0032 OSLO

ISSN 0333-3825